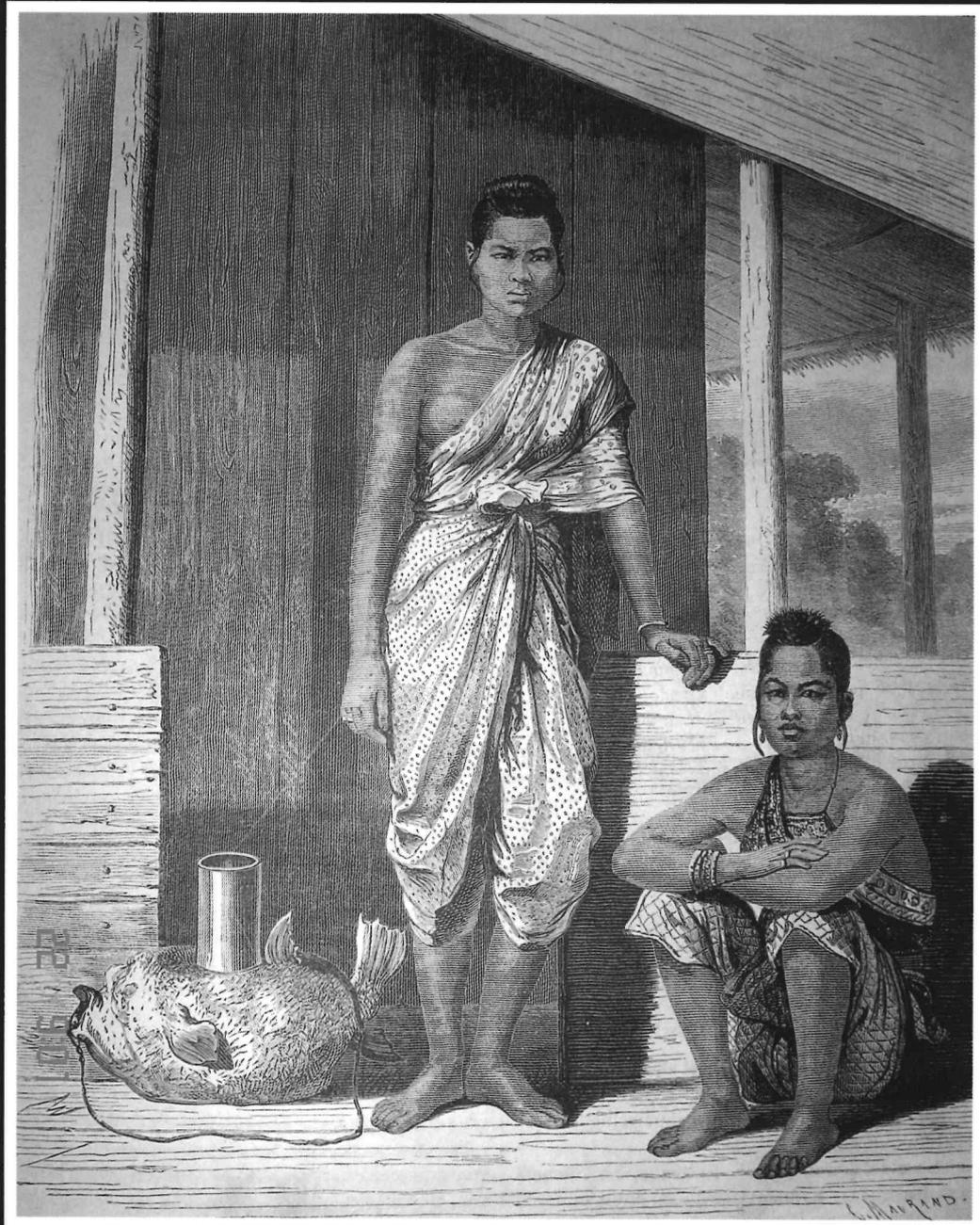

*Le Siam du Roi Mongkut
selon les Dessinateurs Français au XIXe siècle*

Sunanta FABRE

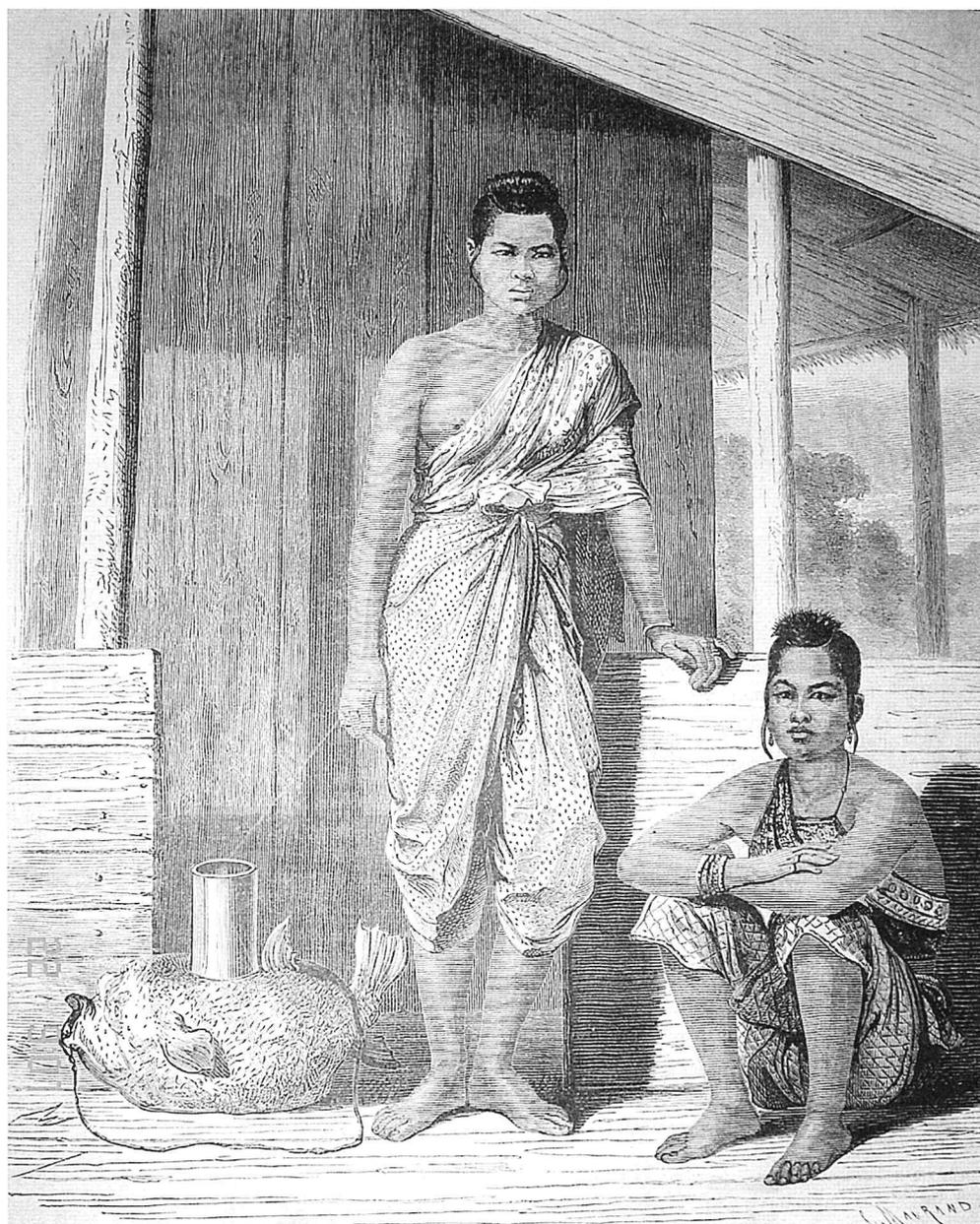
Centre Franco-Haut Mékong de Coopération Académique

2006

Le Siam du Roi Mongkut selon les Dessinateurs Français au XIXe siècle

Sunanta FABRE

Centre Franco-Haut Mékong de Coopération Académique

2006

Remerciements

Merci...

À l'Ambassade de France de Bangkok, Service de Coopération et d'Action Culturelle

À ma famille

À la France et à mes amis français

À Aj. Thirathep Chonmaitree

Introduction

L' idée d'un peuple se fait d'un autre, ne coïncide pas avec la réalité. C'est une évidence depuis longtemps reconnue. Il y a d'une part la réalité et de l'autre quelque chose qu'on sait mal définir. Ce livre voudrait montrer aux lecteurs comment les Français du XIXe siècle voyaient la Thaïlande par les illustrations.

La presse écrite s'adresse à un public qui lit mais elle est lettre morte pour l'immense multitude de ceux qui n'ont pas appris à lire. Ceci est d'une extrême importance dans une société où savoir lire est encore le privilège de la minorité. Sous la Restauration, on estime qu'un tiers au plus des adultes savaient lire et écrire. La loi Guizot (1833) a la première posé le principe : une école par commune, mais en 1848 la génération qui a commencé à recevoir le bénéfice de son application, arrive à peine à l'âge d'homme et ne compte encore que pour une part infime dans la composition de l'opinion publique. Quant à l'enseignement secondaire, il n'est fréquenté que par les enfants de la bourgeoisie et de la classe moyenne : l'effectif total s'élève à 116 000 en 1842, en additionnant collèges royaux, collèges municipaux et institutions privées. La diffusion des écrits, quelque'ils soient, se heurte de ce fait à un obstacle insurmontable qui en limite au départ l'influence directe au tiers de la population.

Même si l'imprimé restait inaccessible à de larges couches de l'opinion, la partie illettrée disposait d'un recours : elle avait un moyen d'information : l'illustration. Aujourd'hui, l'illustration tient une place importante dans la presse écrite mais son rôle s'est modifié : elle accompagne généralement le texte, elle complète le texte, elle l'illustre, et s'adresse à un public capable de comprendre également l'un et l'autre. Au début du XIXe siècle, la séparation est presque absolue entre le texte et l'image; celle-ci, étant le seul langage compris du public auquel elle s'adresse, doit se suffire à elle-même. Autre différence: l'illustration de nos jours, c'est la photographie, fixe ou animée avec le cinéma. La photographie n'apparaît qu'à la fin de la période étudiée et ne s'utilisait encore qu'à titre exceptionnel : le portrait.

L'illustration, c'est alors l'estampe ou la lithographie. La différence n'est pas seulement entre les procédés techniques, entre le burin ou la pellicule. Elle affecte la vision même des choses. Si grande que soit sa faculté d'interprétation, la photographie reste un art de reproduction: l'estampe est un art de création et d'imagination. La conséquence est décisive quand ces moyens différents s'appliquent à la représentation d'un pays étranger: Aujourd'hui, penser à la Thaïlande, c'est évoquer les toits pointus des pagodes et des palais royaux, autant de décors popularisés par le magazine, le film ou la photographie, reproduits à des millions d'exemplaires. Mais dans les oeuvres où les nécessités techniques laissent à l'imagination de l'artiste une place beaucoup plus grande, la réalité en occupe naturellement une plus restreinte : l'écart entre le modèle thaï et l'opinion française s'en accroît d'autant (FABRE : Le Siam dans l'Opinion Française de 1815-1868. 2005). La photographie contribue puissamment aujourd'hui à ajuster la vision à la réalité. L'illustration, dans la première moitié du XIXe siècle, tend plutôt à nourrir la légende. Elle grossit la part du mythe. On va le constater dans ce livre.

ความคิดของคนประเทศหนึ่งต่อคนอีกประเทศหนึ่ง มักไม่ตรงกับความเป็นจริง นี่เป็นเรื่องที่ทราบกันมา แต่ไหนแต่ไร ส่วนหนึ่งจะมีส่วนของความจริงอยู่บ้าง และอีกส่วนหนึ่งเราไม่ทราบแน่ชัดว่าจะเป็นอะไรดี หนังสือ หรืออัลบั้มภาพเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้อ่านทราบว่าในสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งตรงกับต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นั้น คนฝรั่งมองประเทศไทยอย่างไรโดยผ่านทางสื่อที่เป็นภาพวาด

สิ่งพิมพ์ทั้งหลายให้ข้อมูลแก่คนที่อ่านหนังสือออก แต่ไม่มีประโยชน์เลยกับคนที่อ่านหนังสือไม่ออก หรือไม่มีโอกาสเรียน ซึ่งในสมัยนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก กลุ่มคนที่อ่านหนังสือออกจึงเป็นกลุ่มที่มีสิทธิพิเศษ ของสังคม ภายใต้การปกครองสมัย เรสโตราซียง (Restoration) มีการประมาณว่าหนึ่งในสี่ของพลเมือง ฝรั่งเศสเท่านั้นที่อ่านออกเขียนได้ กฎหมายกิโซต์ (Guizot พ.ศ. ๒๓๗๑) เป็นฉบับแรกที่กำหนดให้มีหนังสือโรงเรียน ต่อหนึ่งตำบล แต่เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๑ (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๔) นั้น รุ่นที่ได้เรียนหนังสือเพิ่งจะเริ่มเป็นผู้ใหญ่ และยังมีจำนวนน้อยมากอีกด้วย น้อยเกินกว่าที่จะมาเรียกเป็นความเห็นส่วนใหญ่ของคนได้ เมื่อมาดูการศึกษา ระดับมัธยมของฝรั่งเศสสมัยนั้น จะเห็นว่านักเรียนเป็นคนที่มาจากรอบครัวชั้นสูงและชั้นชั้นกลาง ปี พ.ศ. ๒๓๘๕ นั้นนักเรียนรวมทั้งหมด ทั้งในโรงเรียนในวัง โรงเรียนเทศบาลและโรงเรียนเอกชนทั่วประเทศ ได้จำนวน ๑๑๐,๐๐๐ คน ดังนั้นจะเห็นว่า ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ หนังสือหรือสิ่งพิมพ์ทั้งหลายมีข้อจำกัดและมีอุปสรรค ในการที่จะมีอิทธิพลโดยตรงต่อความคิดคนส่วนใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส

แม้ว่าสิ่งพิมพ์ที่เป็นข้อความจะเข้าไม่ถึงคนส่วนใหญ่ของประเทศ คนที่อ่านหนังสือไม่ออกก็ยังมีสิ่งที่มา ช่วยให้พวกเขาได้ติดตามเหตุการณ์บ้านเมืองได้ นั่นก็คือ ภาพประกอบ ปัจจุบัน ภาพประกอบมีบทบาทสำคัญ ในหนังสือพิมพ์ แต่บทบาทนั้นต่างจากเดิมไป คือ ภาพประกอบในปัจจุบันทำหน้าที่

ประกอบข้อเขียน เสริม ข้อเขียนให้สมบูรณ์ขึ้น น่าดูขึ้น และสนองต่อผู้อ่านที่มีทักษะในการทำความเข้าใจทั้งข้อเขียนและรูป ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นั้น ภาพกับเรื่องแยกออกจากกันอย่างเห็นได้ชัด คือภาพเล่าเรื่องได้และสนองรสนิยม ของกลุ่มลูกค้าของตนเอง ความแตกต่างอีกอย่างหนึ่งระหว่างสมัยนี้ กับสมัยต้นรัชกาลที่ ๔ คือภาพสมัยปัจจุบันเป็นภาพถ่ายนิ่ง หรือเคลื่อนไหว หรือเป็นภาพยนตร์ ภาพถ่ายเกิดขึ้นในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ หรือ ปลายต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และนิยมใช้เป็นภาพถ่ายบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ ภาพวาด นิยมเป็นลายเส้นหรือภาพพิมพ์ (*Lithography*) ความแตกต่าง ไม่ได้อยู่ที่ทางเทคนิคเท่านั้น แต่มีผลไปถึงการมองภาพประเทศไทยในสมัยนั้นด้วย เนื่องจากการวาดภาพสยามสมัยนั้น มีอยู่สี่วิธี คือ หนึ่ง วาดโดย นักเดินทางเอง สอง วาดตามคำบอกเล่าของนักเดินทาง สาม วาดจากภาพถ่าย และสี่ วาดจากจินตนาการของผู้วาดเอง ภาพถ่ายเป็นงานเขียนแบบของจริง การตีความหมายจึงง่าย ส่วนงานวาดเป็นศิลปกรรมสร้างสรรค์และจินตนาการ งานที่ออกมาจึงมีผลสะท้อนมาก เมื่อเกี่ยวกับการนำเสนอประเทศให้คนรู้จัก ปัจจุบันเวลาคนนึกถึงประเทศไทย จะนึกภาพหลังคาแหลมๆ ของ วัดและพระบรมมหาราชวัง ที่หาดูได้ง่ายตามหนังสือ นิตยสารท่องเที่ยว ภาพยนตร์หรือ ภาพถ่าย ที่ผลิตออกมาหลายพันครั้ง แต่ในงานที่เป็นศิลปกรรมสร้างสรรค์และจินตนาการของศิลปิน ภาพตามความเป็นจริงจะจำกัดมาก เราจะเห็น ช่องว่างระหว่างความจริงกับที่ออกมาจากความคิดของคนฝรั่งเศสว่ามีมากพอสมควร (2005: FABRE. *Le Siam dans J'Opinion Française de 1815-1868*) ภาพถ่ายเป็นตัวปรับการมองให้เข้ากับความเป็นจริง ส่วนภาพวาด โดยเฉพาะในสมัยต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มักพยายามเสริมเรื่อง เล่าให้แปลกและตื่นเต็นน่ารู้ ตามรสนิยมของคนในสมัยนั้น ภาพวาดฝรั่งเศส สมัยรัชกาลที่ ๔ จึงสามารถทำให้เกิดความจริงอิงนิยาย ขึ้นได้ ดังที่ผู้อ่าน จะได้ศึกษาจากหนังสือเล่มนี้

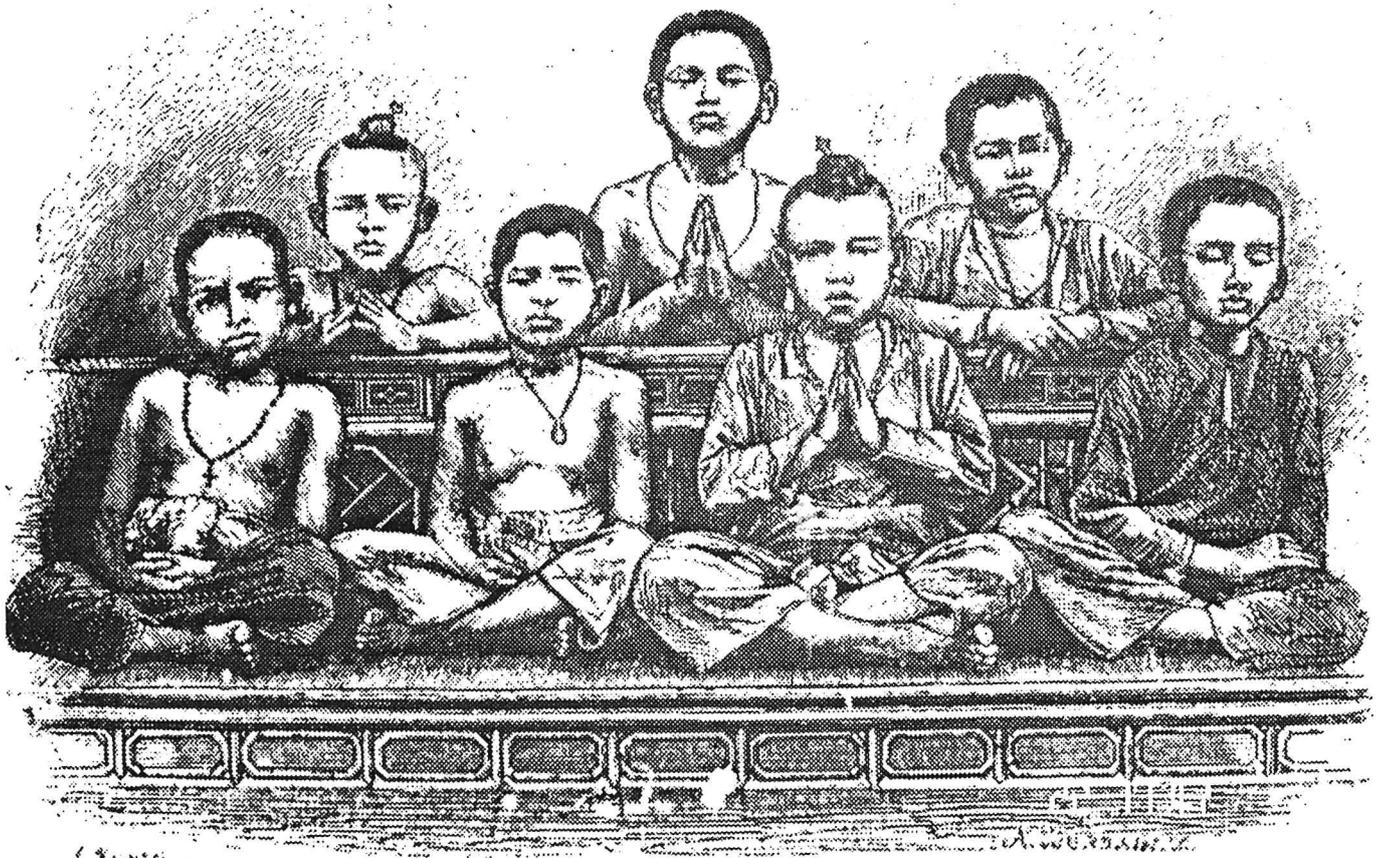
Sunanta FABRE

14/02/2006

*Les illustrations présentées par Mgr. Pallegoix
dans son livre intitulé
Description sur le royaume thai ou Siam
1854*

ภาพวาดนำเสนอโดยพระสังฆราชปาลเลอกัวซ์
ในหนังสือเรื่อง เล่าเรื่องอาณาจักรไทยหรือสยาม
พ.ศ. 2397

Groupe de petits garçon d'une école chrétienne à Bangkok, Dessin de A. JOURDAIN

กลุ่มเด็กผู้ชายของโรงเรียนคริสต์ที่กรุงเทพฯ - วาดโดย อา. จูร์แดง

Groupe de petites filles d' une école chrétienne à Bangkok, Dessin de A JOURDAIN
กลุ่มเด็กผู้หญิงของโรงเรียนคริสต์ที่กรุงเทพฯ - วาดโดย อ. จูร์แดง

Une statue de Bouddha. Dessin de A. JOURDAIN

พระพุทธรูป - วาดโดย อ. ฌูร์แดง

Sceau du premier roi, représentant la couronne pyramidale et les parasols royaux à étages. Dessin non signé.

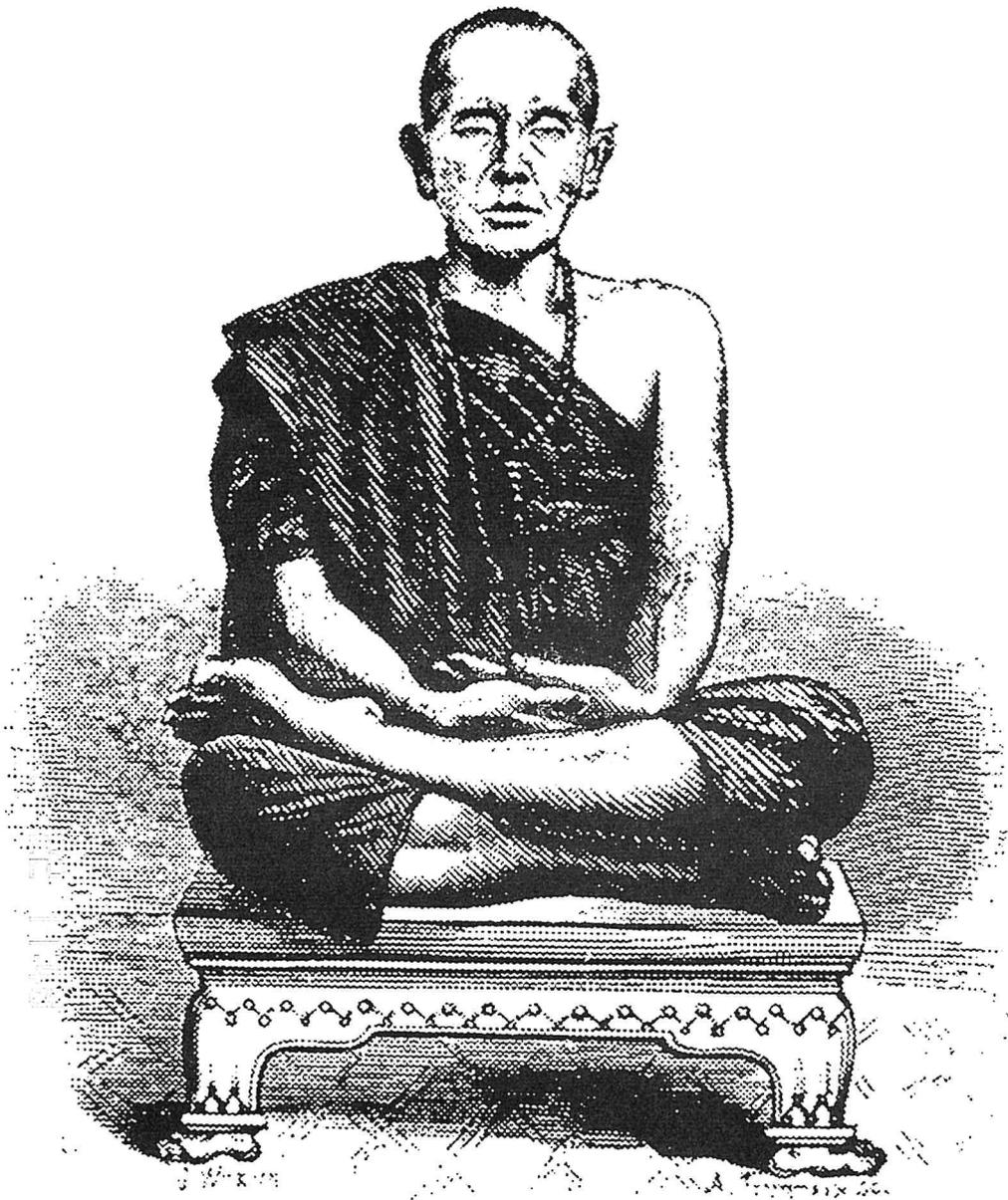
พระราชลัญจกรในกษัตริย์พระองค์ที่หนึ่ง ภาพมงกุฎทรงปิรามิดและฉัตรเป็นชั้นๆ - ไม่ปรากฏนามผู้วาด

Sceau du second roi, représentant une aiguille de tête posée sur des vases d'or et les parasols royaux à étages. Dessin non signé.

พระราชลัญจกรในรัชต์วิทย์พระองค์ที่สอง ภาพเป็นปีกมawangบนพานทองและมีฉัตรเป็นชั้นๆ

- ไม่ปรากฏนามผู้วาด

Talapoin en méditation. Dessin de A. JOURDAIN

พระนั่งวิปัสสนา - วัดโดย อ. นูร์แดง

Costume et pose d'un homme du peuple à Siam. Dessin de A. JOURDAIN

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและท่านั่งของชายชาวสยาม - วาดโดย ฮา. จูร์แดง

Costume et pose d'une jeune Siamoise de 14 ans. Dessin de A. JOURDAIN

เสื่อน้ำเครื่องแต่งกายของเด็กสาวสยามอายุ 14 ปี - วาดโดย อ. ฌูร์แดง

Costume d'une femme chrétienne, sa posture à l'église. Dessin de A. JOURDAIN

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของหญิงชาวคริสต์ อภิธานถโนโบสถ์ - วาดโดย อา. จูร์แดง

*Joseph Xom et Franç Kéo, jeunes Siamois amenés en France par monseigneur
Pallegoix, en 1852. Dessin de A. JOURDAIN*

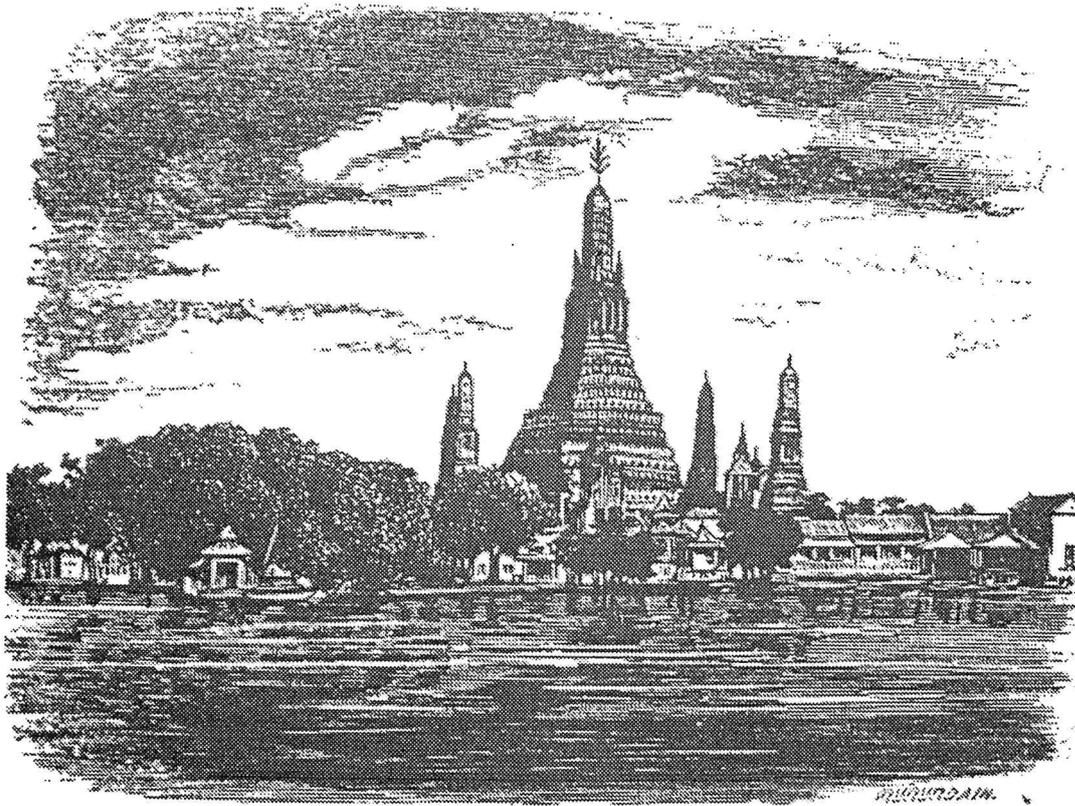
โจเซฟ ซม และ ฟรองซัว แก้ว เด็กหนุ่มสยามที่พระสังฆราชปาลเลอกัวซ์พาไปประเทศฝรั่งเศส

ในปีค.ศ. 1852 - วาดโดย อา. ฉวร์แดง

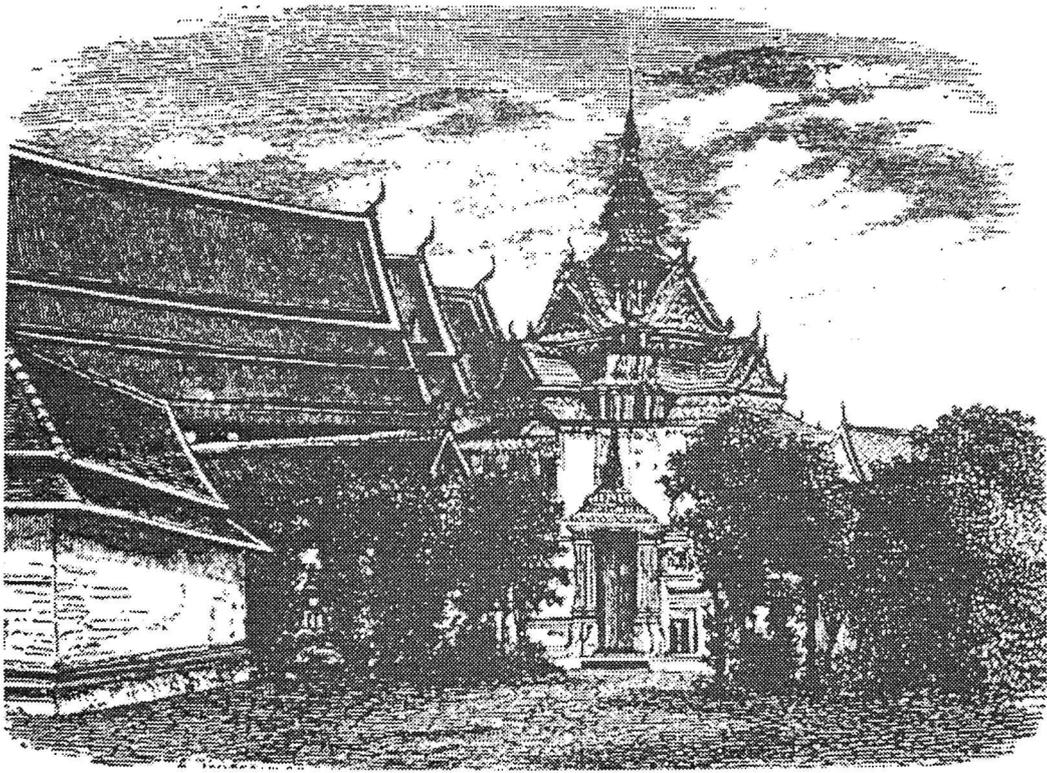
L'image d'un personnage sur le dos d'un éléphant. Dessin non signé.

ภาพคนขี่ช้าง - ไม่ปรากฏนามผู้วาด

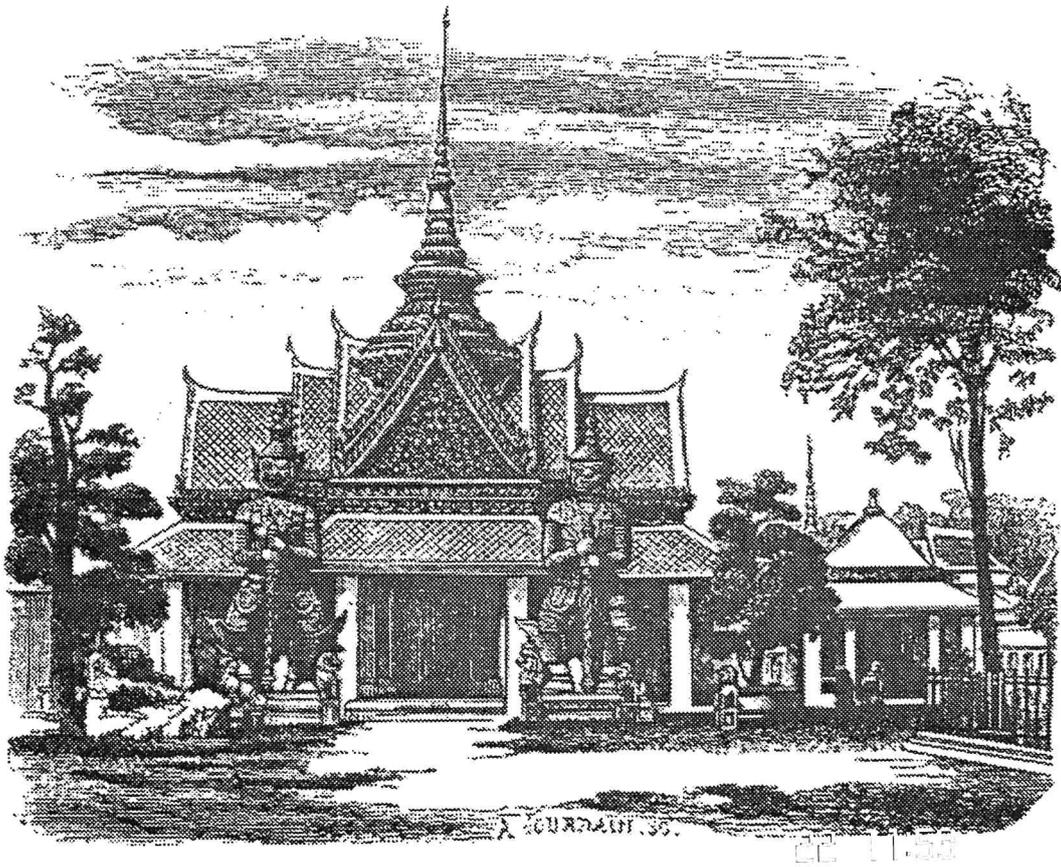
*Grande pyramide en l'honneur de Bouddha, à Bangkok, 300 pieds de haut. Dessin de
A. JOURDAIN*

ปรางค์ขนาดใหญ่ สร้างถวายพระพุทธเจ้า ที่กรุงเทพฯ สูง 300 ฟุต - วาดโดย อ. ฌอร์แดง

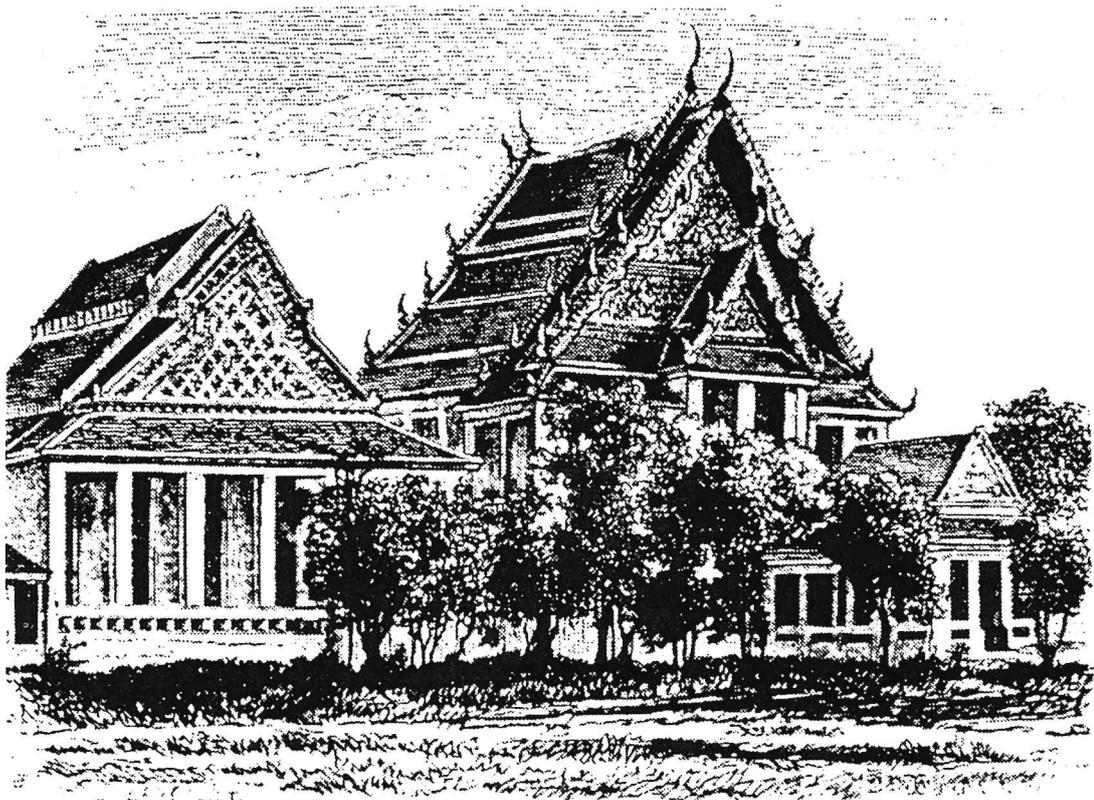
Entrée du palais de Siam, la salle d'audience. Dessin de A. JOURDAIN

ทางเข้าพระบรมมหาราชวังสยาม ห้องพระโรง - วาดโดย อา. ฌูร์แดง

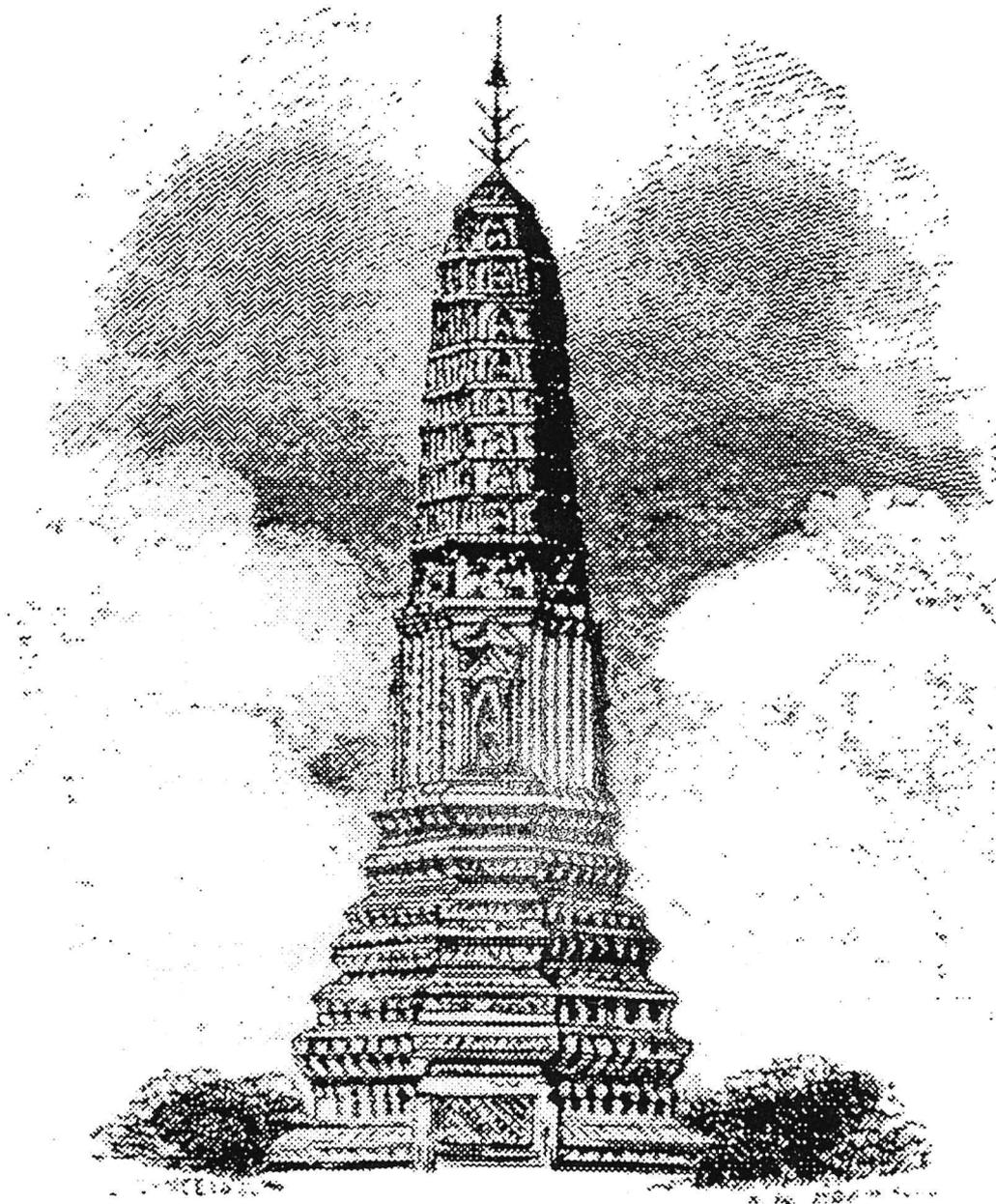
Entrée d'une pagode; deux statues de géants en granit. Dessin de A. JOURDAIN

ทางเข้าวัด รูปยักษ์ 2 ตน ทำจากหินแกรนิต - วาดโดย อ. ฌูร์แดง

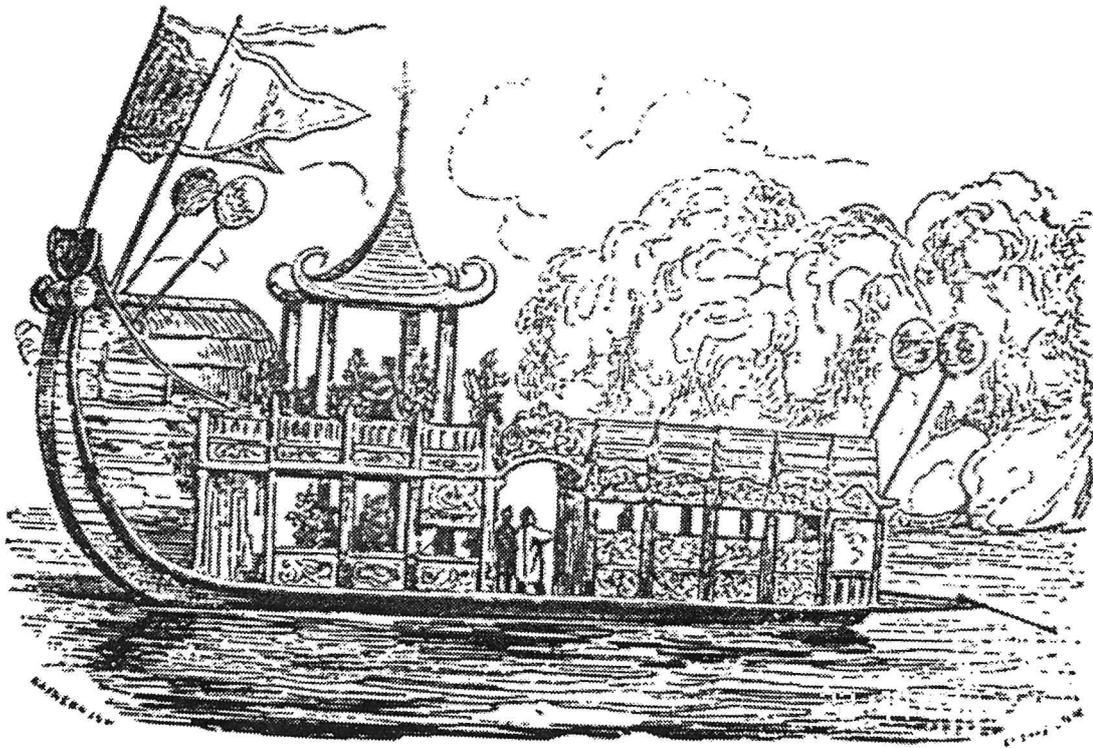
Vue d'une pagode royale, à Bangkok. Dessin de A. JOURDAIN

ภาพพระอารามหลวง ที่กรุงเทพฯ - วาดโดย อา. ฌูร์แดง

*Prang ou pyramide où sont renfermées des reliques de Bouddha, à Bangkok, 200
pieds de haut. Dessin par A. JOURDAIN*

พระปรางค์หรือปิรามิด เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่กรุงเทพฯ สูง 200 ฟุต - วาดโดย อ. ฌูร์แดง

L'image d'un bateau. Sans commentaire. Dessin non signé

ภาพเรือ ไม่มีคำบรรยาย - ไม่ปรากฏนามผู้วาด

*Les illustrations présentées par J. Umery dans la
"Notice sur la Chronologie Siamoise"
dans la Revue orientale et américaine.*

1862

ภาพวาด นำเสนอโดย

ฌี อูเมอรี ในบทความเรื่อง

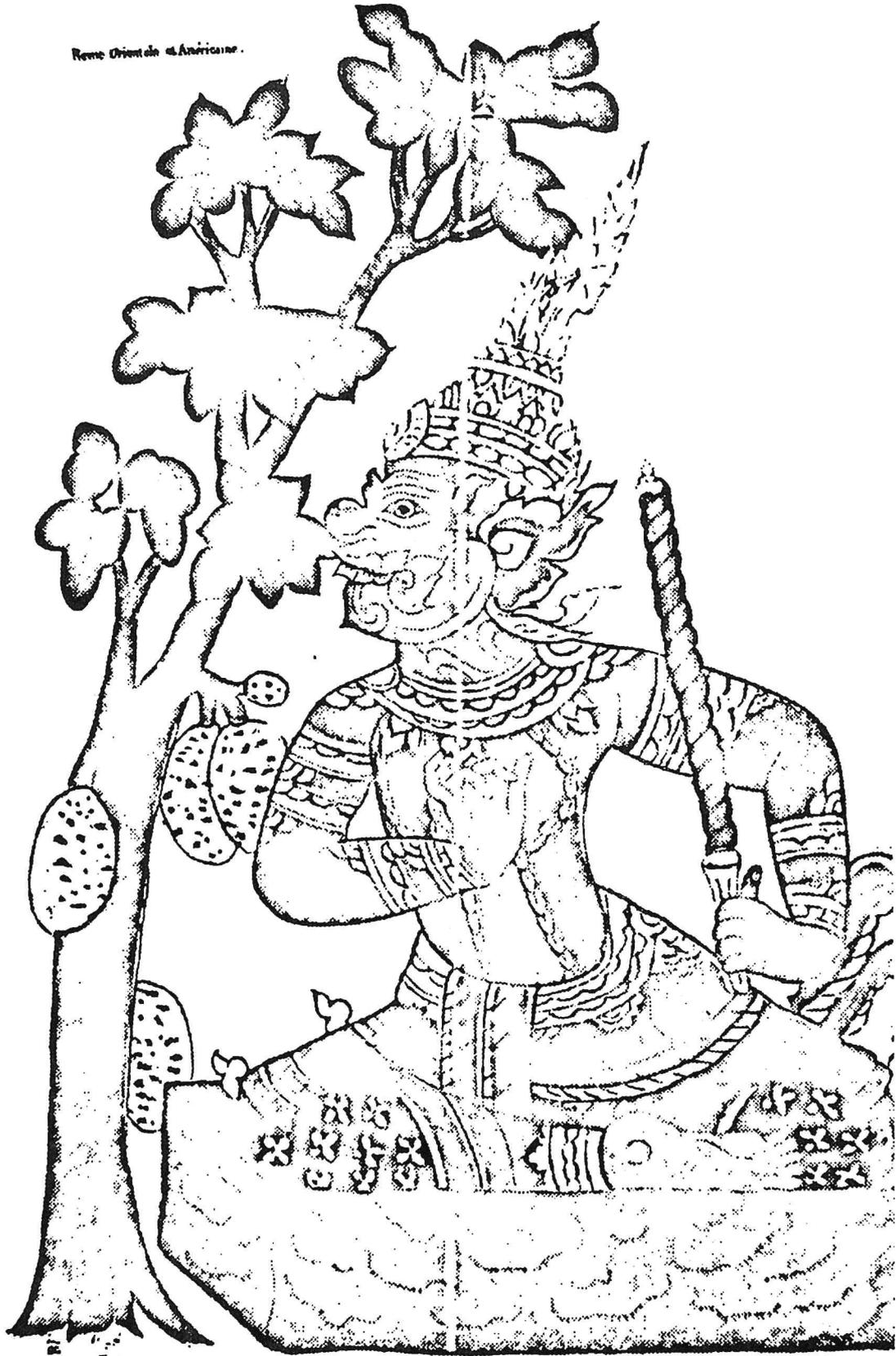
"ความล้าดับเหตุการณ์สยาม"

ในนิตยสารชื่อ

Revue orientale et américaine.

ปี พ.ศ. 2405

Génie tutélaire d'après un manuscrit siamois appartenant à Mr. de Rosny.

Dessin non signé.

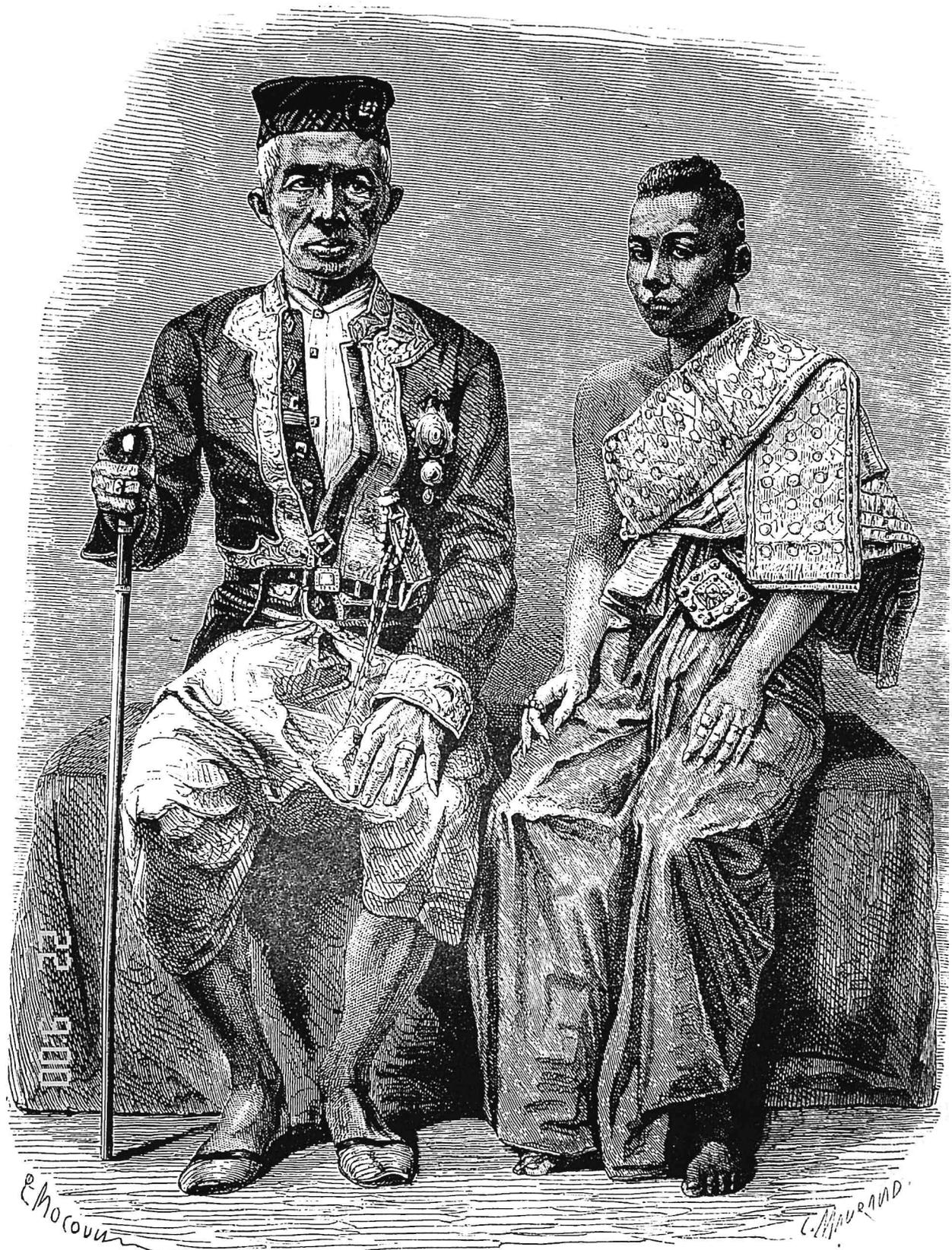
ยักษผู้ปกปักษ์รักษา วาดจากต้นฉบับสยามของนาย เดอ โรสนี - ไม่ปรากฏนามผู้วาด

*Les illustrations présentées par Henri Mouhot dans
“Voyage dans les Royaumes de Siam, de Cambodge,
de Laos et autres parties centrales de l’Indo-Chine
(1858-1861)”, Le Tour du Monde “Asie”, 8,
1863*

ภาพวาด นำเสนอโดย อองรี มูโอด
ใน “การท่องเที่ยวไปในราชอาณาจักรสยาม กัมพูชา ลาว และส่วนต่างๆ
ของอินโดจีน (1858-1861)”
ในหนังสือ *Le Tour du Monde “Asie”*

พ.ศ. 2406

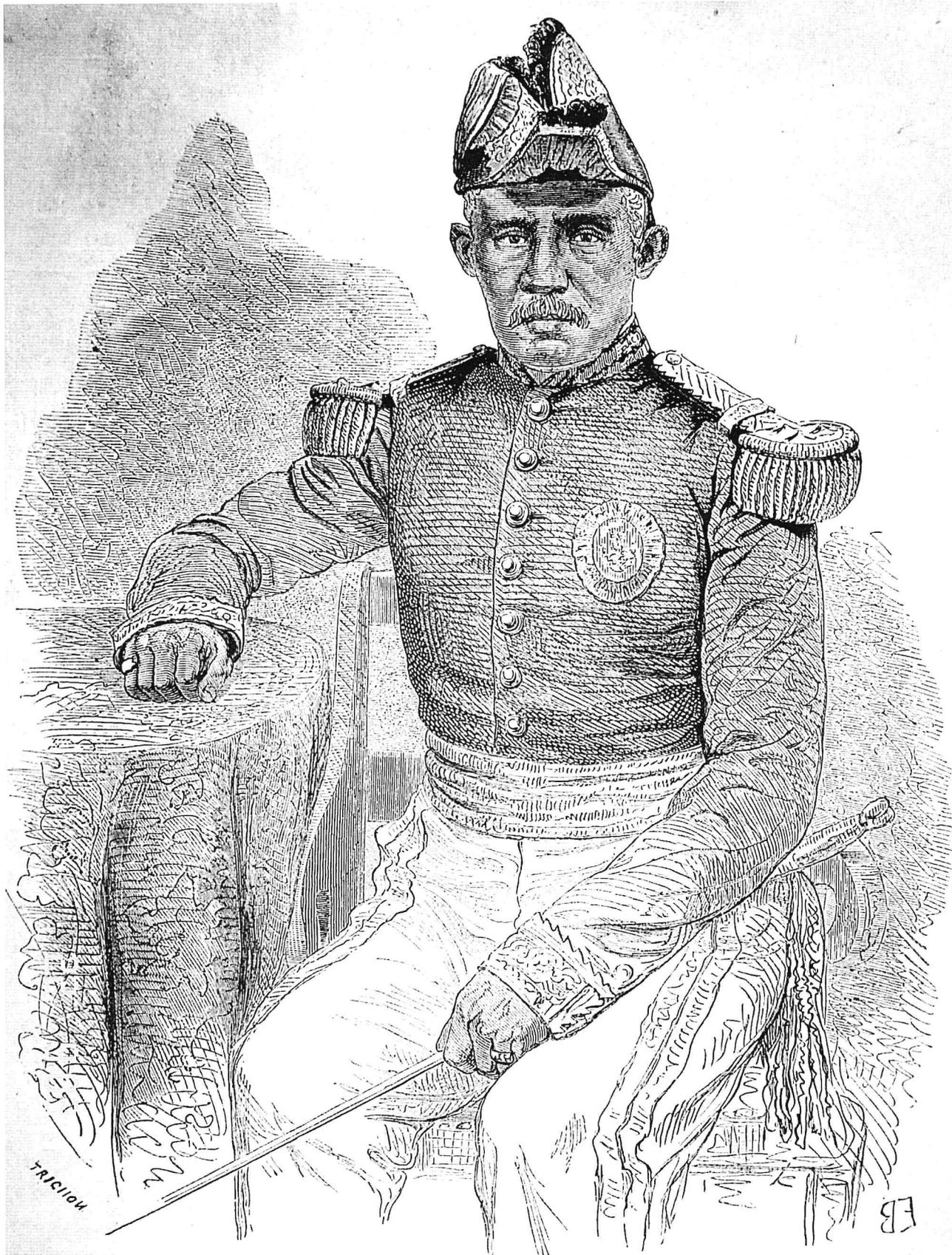

Le roi de Siam et la défunte reine. — Dessin de E. Boucourt et C.

Maurand d'après une photographie

กษัตริย์สยามและพระราชินีพระองค์ที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว - วาดจากภาพถ่าย

โดย เอ. โมกูร์ต และ ซี. โมรองด์

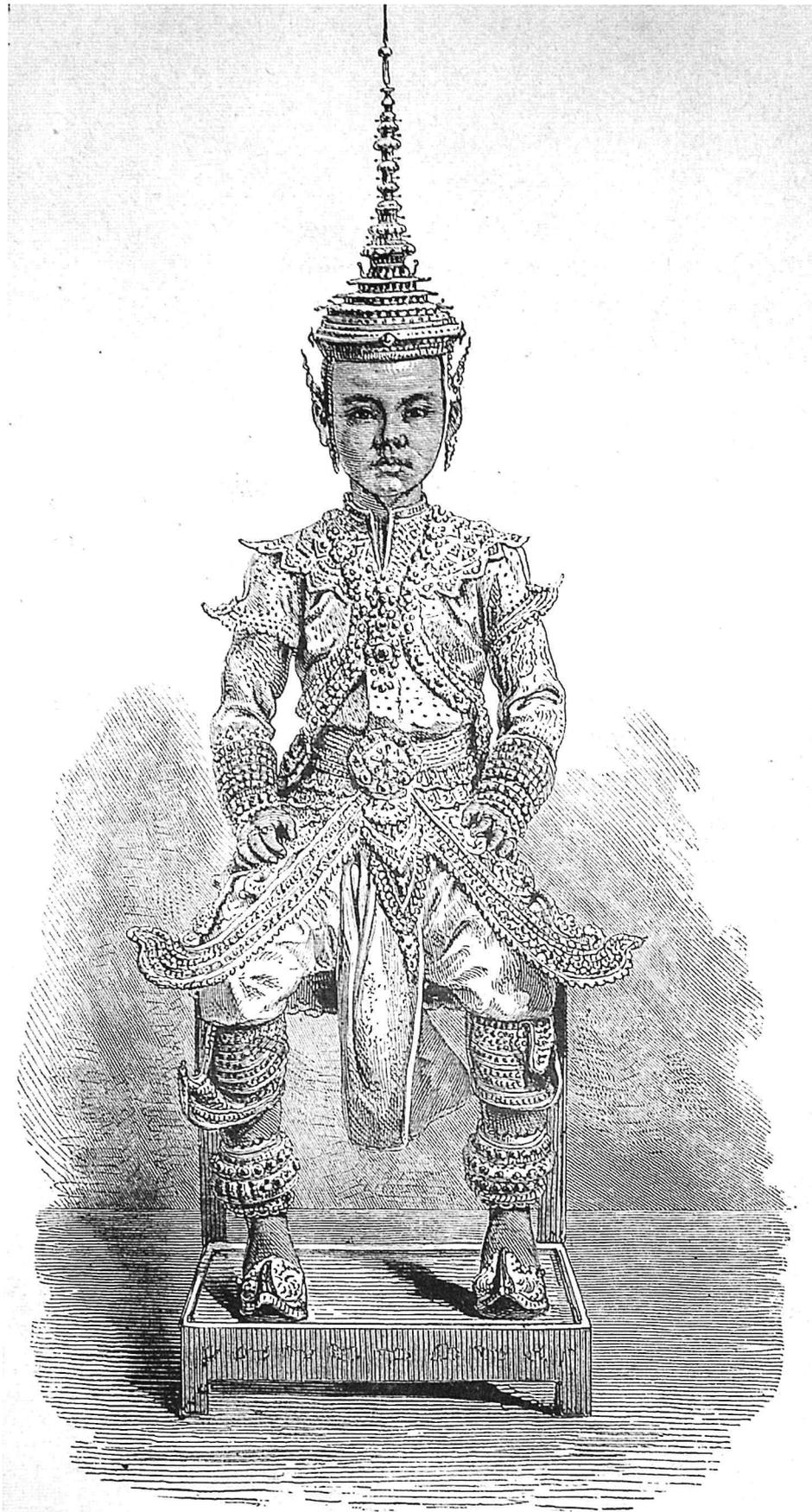
Portrait du deuxième roi de Siam. – Dessin de E. Bocourt et Trichon d'après une photographie

พระบรมฉายาลักษณ์ในรัชสมัยพระองค์ที่สองของสยาม - วาดจากภาพถ่ายโดย เออ. โบกูร์ต์ และ ทริซง

*Femmes du roi de Siam dans leur intérieur. — Dessin de H. Rousseau et U. Trichon
d'après une photographie*

พระมเหสีในพระเจ้าแผ่นดินสยาม ในพระราชวัง - วาดจากภาพถ่ายโดย อาช. รูสโซ และ อู. ทริซง

Jeune prince royale. — Dessin de E. Bocourt d.après une photographie

เจ้าฟ้าชายเมื่อทรงพระเยาว์ - วาดจากภาพถ่ายโดย เออ. โบกูร์ต

Artistes dramatiques siamois. – Dessin de Trichon d'après une photographie

ตัวละครสยาม - วาดจากภาพถ่ายโดย ทริซง

*Artiste funambule siamois et cambodgien. Dessin de Trichon et E. Bocourt d'après
une photographie*

ตัวละครว่ําผาดโผนชาวสยามและกัมพูชา - วาดจากภาพถ่ายโดย ตรีซงและเออ. โบกูร์ต์

Comédienne de la troupe du roi. Dessin de Huyot et Bocourt d'après une photographie

นักแสดงตลกละครในคณะละครของพระเจ้าแผ่นดิน - วาดจากภาพถ่ายโดย ทริซงและเออ. โบกูร์ต์

*Amazone de la garde du roi de Siam. Dessin de A. Rousseau et Trichon d'après une
photographie*

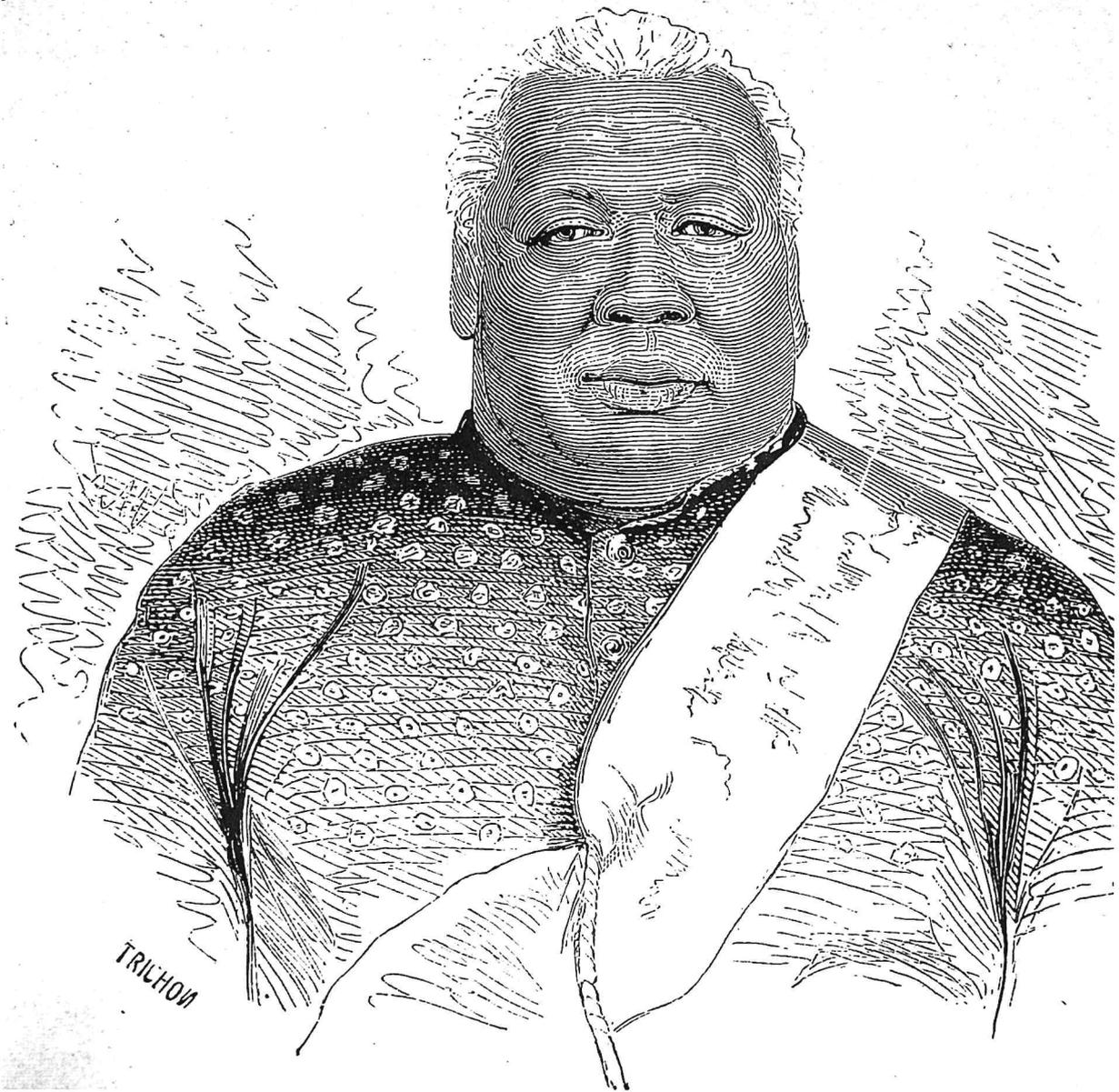
อามาโซน แห่งกองทหารรักษาพระองค์ในพระมหากษัตริย์สยาม - วาดจากภาพถ่าย โดย อ. รูสโซ

และ ทริซง

Un page du roi (Siam et Cambodge). Dessin de Janet-Lange d'après une photographie

ขุนนางในพระมหากษัตริย์ (สยามและกัมพูชา) - วาดจากภาพถ่าย โดย ฉานเท-ลองฌ์

Portrait de Khrôme Luang, frère des deux rois de Siam. – Dessin de Trichon et E.

Bocourt d'après une photographie

พระฉายาลักษณ์ของกรมหลวง พระเชษฐา/พระอนุชา ในพระมหากษัตริย์สยามทั้งสองพระองค์

- วาดจากภาพถ่าย โดย ทริซง และ เออ. โมกูร์ต

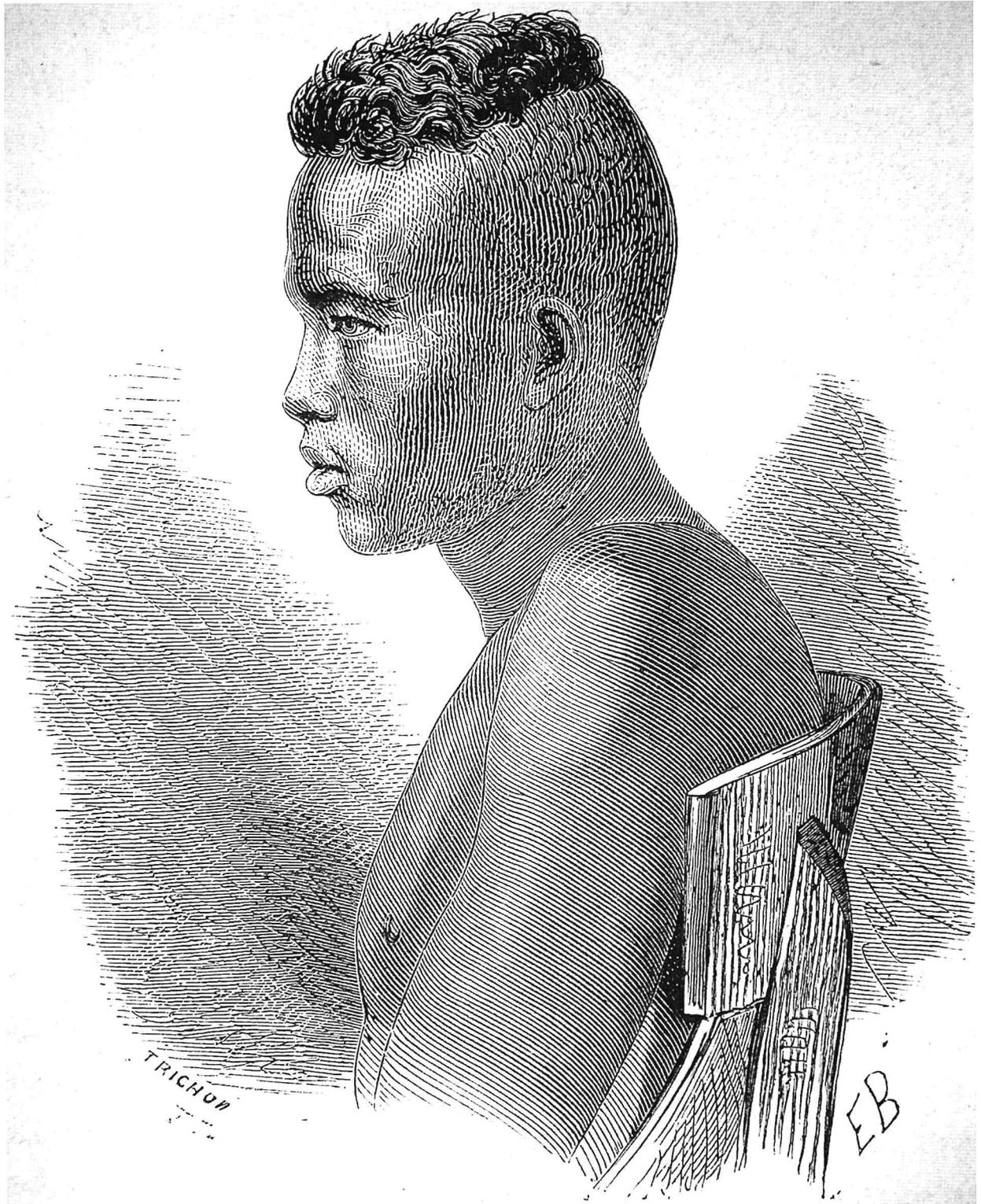
*Kun Mote, noble et savant siamois. Dessin de H. Rousseau et Trochon d'après une
photographie*

ขุนโหมต ขุนนางและปราชญ์ชาวสยาม - วาดจากภาพถ่าย โดย อาช. รูสโซ และ ทริซง

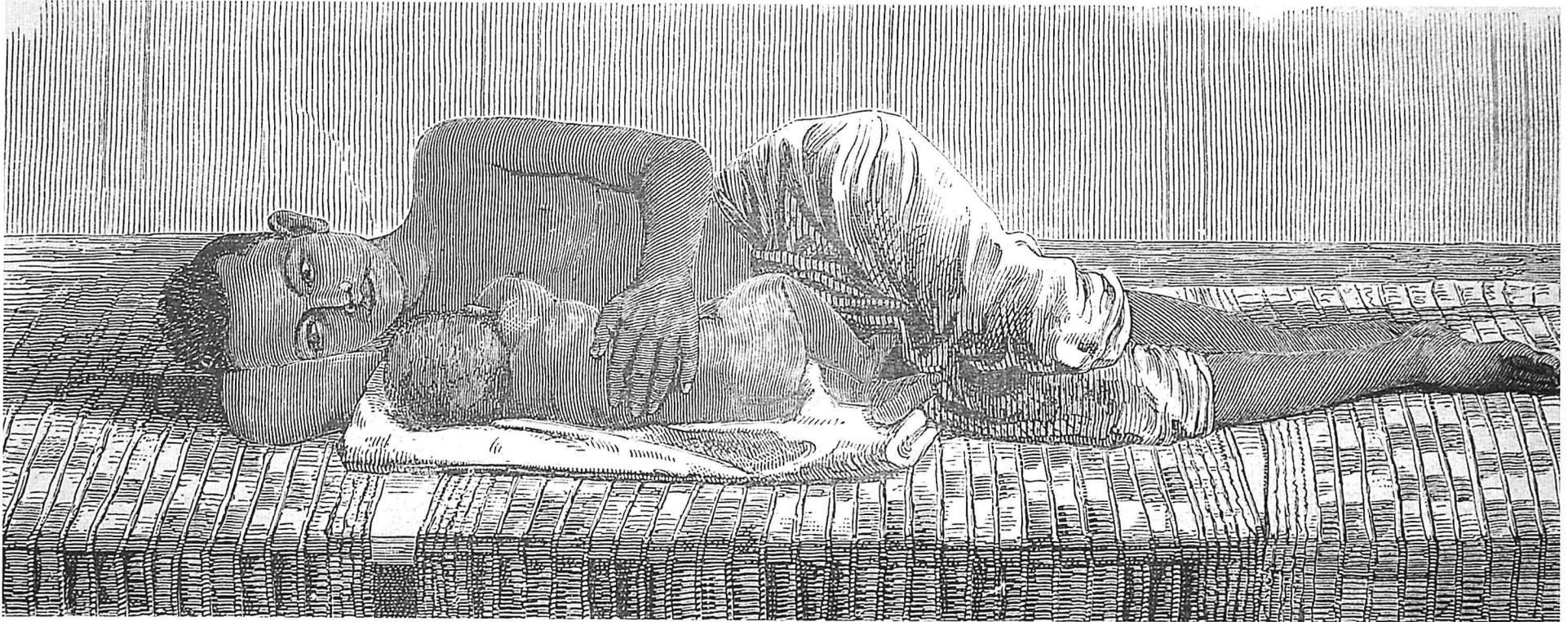
*Le mandarin chef des chrétiens à Bangkok. Dessin de Trichon et E. Bocourt d'après
une photographie*

ข้าราชการ หัวหน้าชาวคริสต์ที่เมืองกอก - วาดจากภาพถ่าย โดย ตรีซง และ เออ. โบกูร์ต์

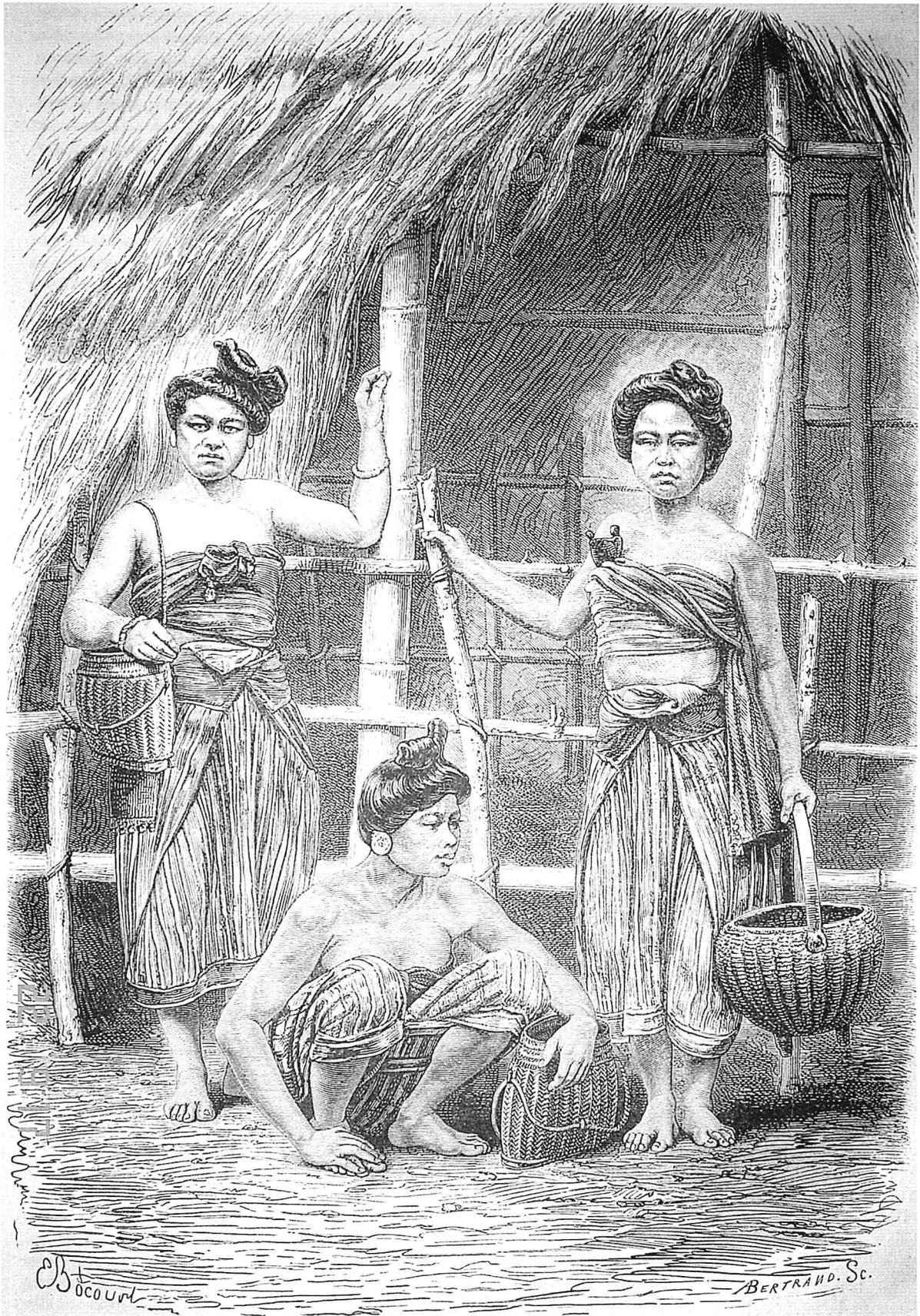
Domestique siamois. Dessin de Trichon et E. Bocourt d'après une photographie

คนรับใช้ชาวสยาม - วาดจากภาพถ่าย โดย ทรียง และ เออ. โบกูร์ต์

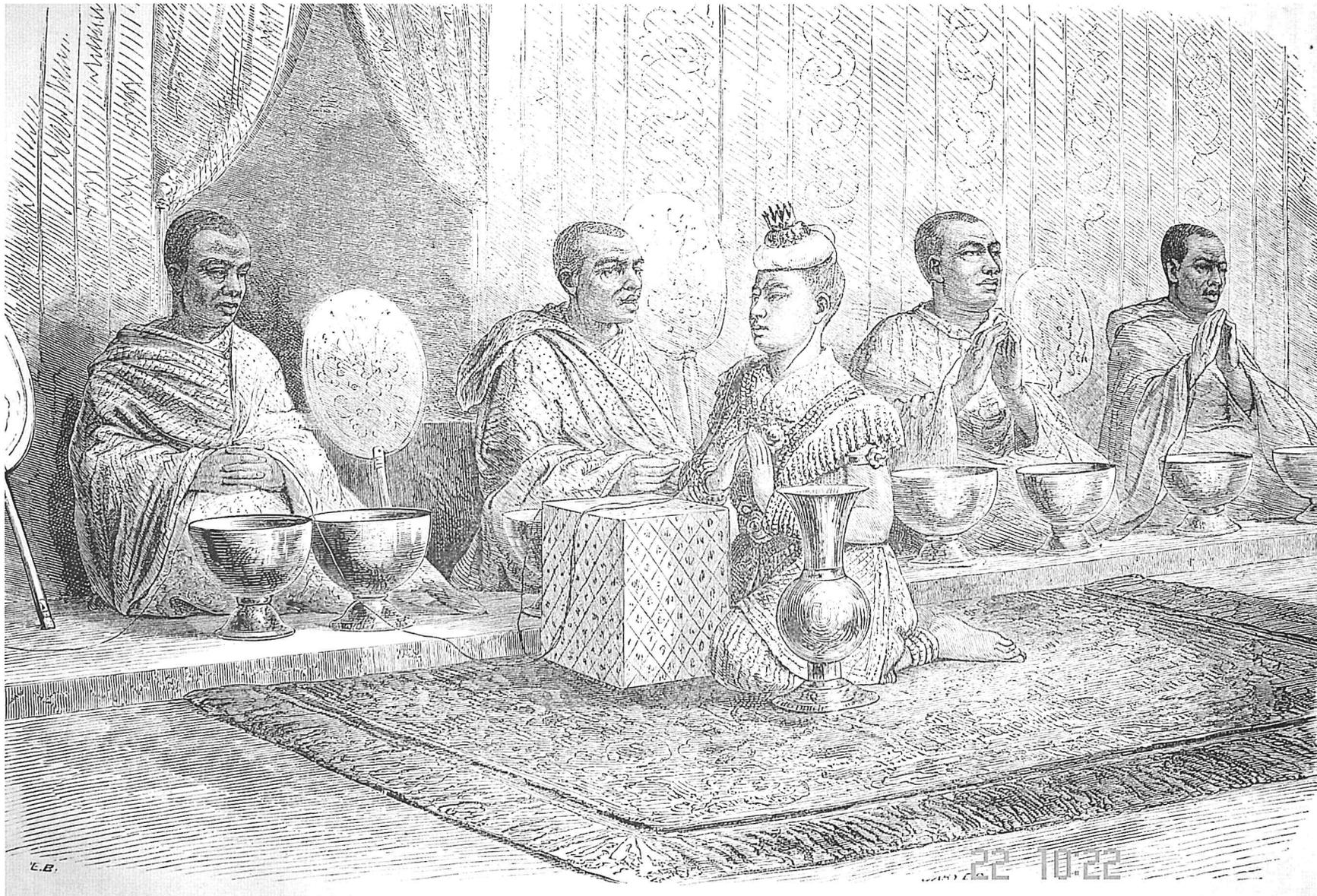
Nourrice siamoise et son nourisson. Dessin de E. Bocourt d'après une photographie

แม่นมชาวสยามและเด็กทารก - วาดจากภาพถ่าย โดย เอ. โบกูร์ต์

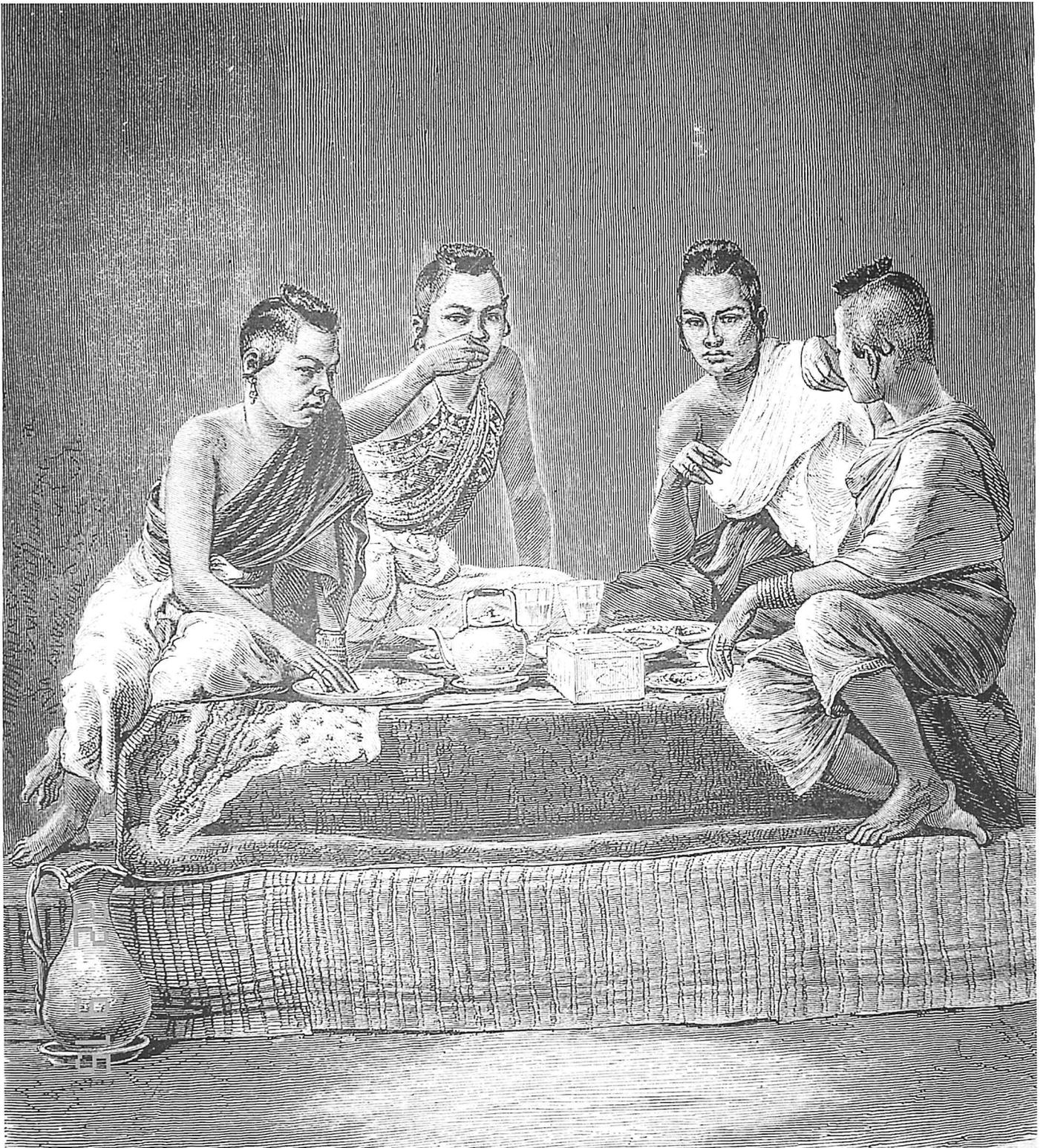
Femmes de la race laotienne, vivant de Petchabury. – Dessin de E. Bocourt et Bertrand Sc. D'après une photographie

หญิงเชื้อชาติลาว อาศัยอยู่ที่เพชรบุรี - วาดจากภาพถ่าย โดย เอ. โบกูร์ต และ แบร์ทรองด์ แอส เซ

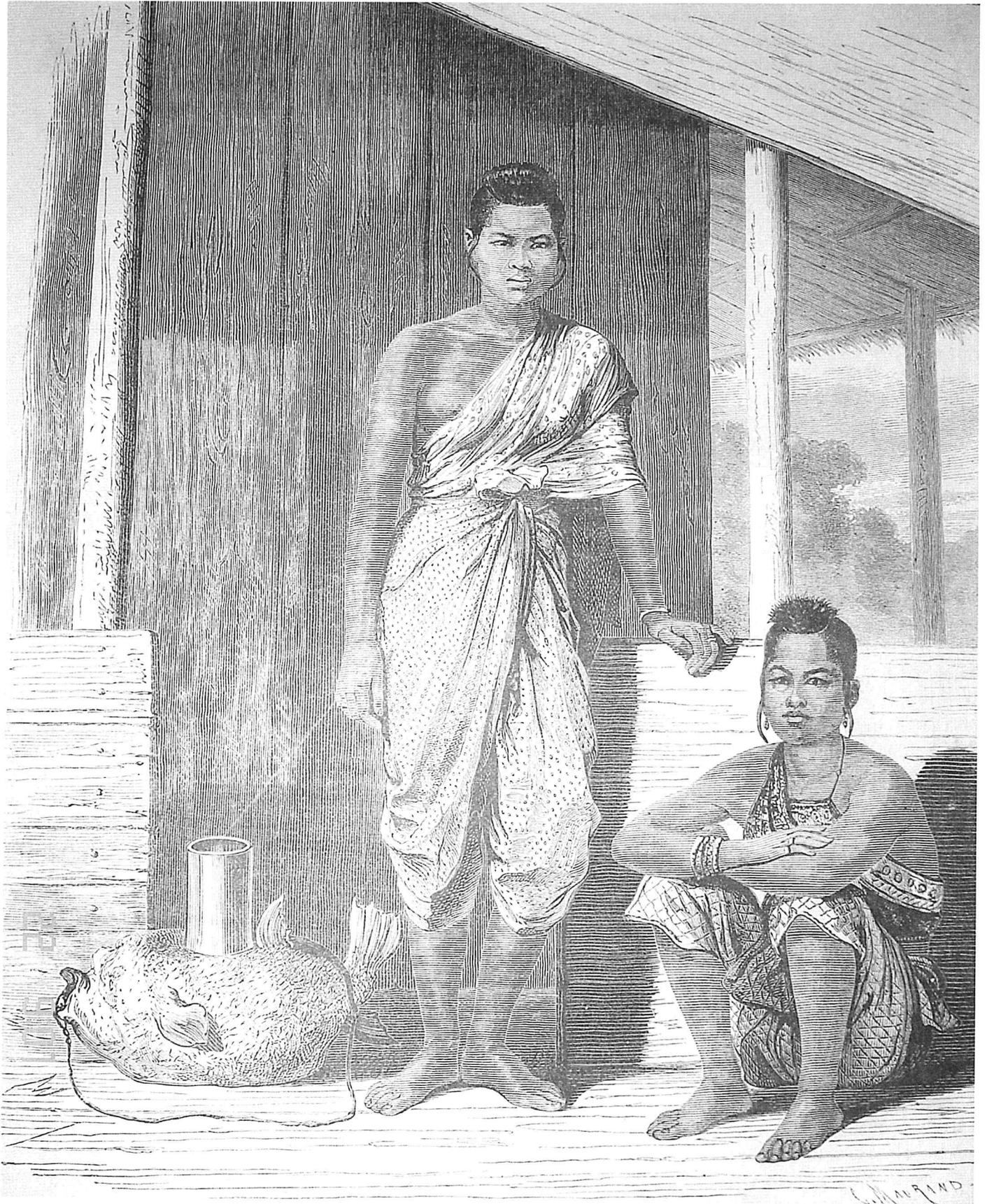
Cérémonial de la tonsure du toupet. Dessin de E. Bocourt d'après une scène esquissée chez le kalahoum ou premier ministre, par M. Bocourt aîné

พิธีโกนจุก ที่บ้านกลาโหม หรือ นายกรัฐมนตรี - ภาพวาดโดย เอ. โบคูร์ต จากภาพร่างของ นาย โบคูร์ต ลูกคนโต

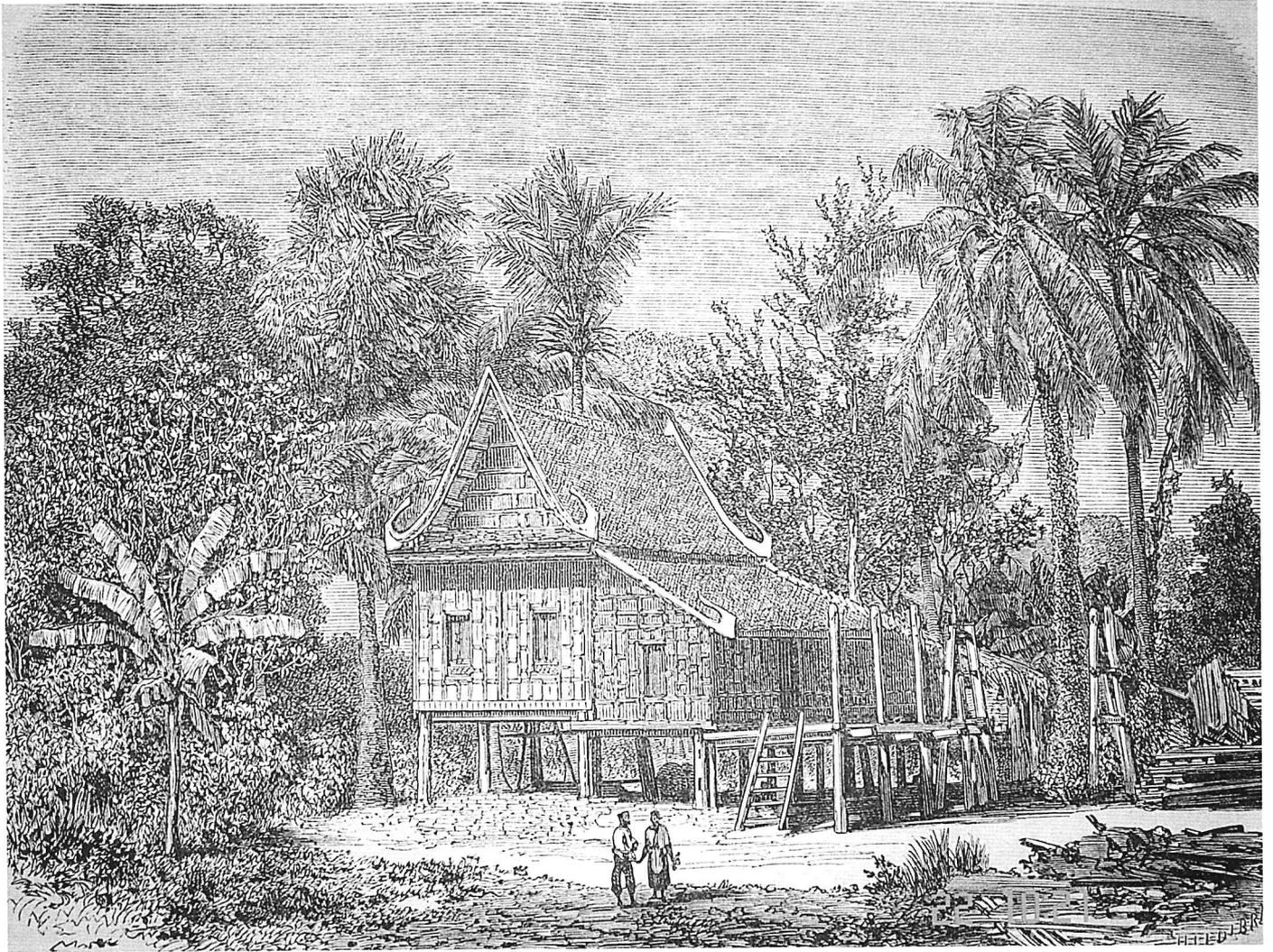
Dîner de dames siamoises. Dessin de E. Bocourt d'après une photographie

อาหารมือเย็นของหญิงชาวสยาม - วาดจากภาพถ่าย โดย เออ. โนกูร์ต์

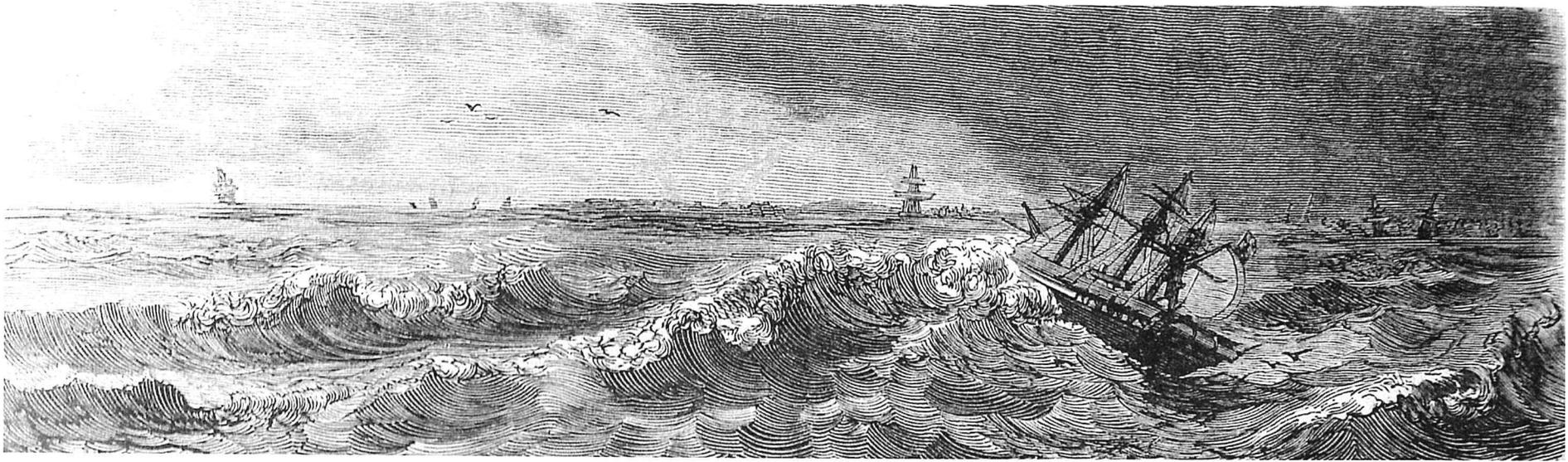

Types siamois : Femmes de Bangkok, Dessin de C. Maurand d'après une photographie

ลักษณะชาวสยาม ผู้หญิงบางกอก - วาดจากภาพถ่าย โดย เซ ไมรอนด์

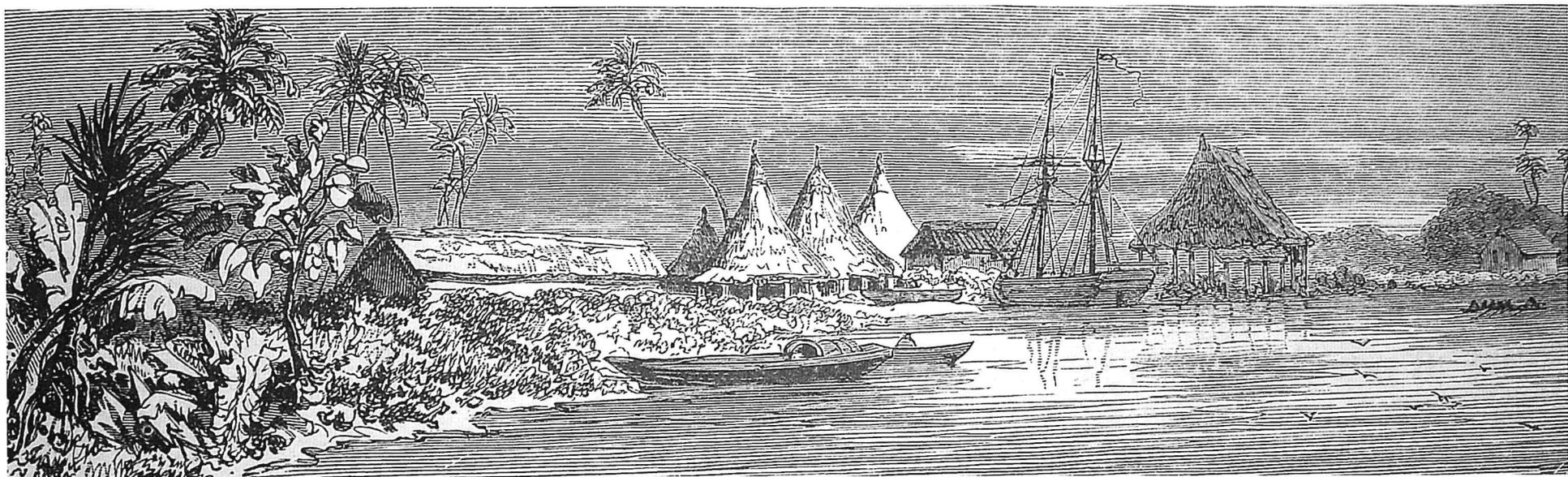

Habitation du chef de talopins. Dessin de Thérond (?) d'après une photographie
ที่อยู่อาศัยของเจ้าอาวาสพระสงฆ์ - วาดจากภาพถ่าย โดย เทรองด์ (?)

*La barre du Ménam, vue prise du pont du Kursrovia. Dessin de Sabatier d'après
M. Mouhot*

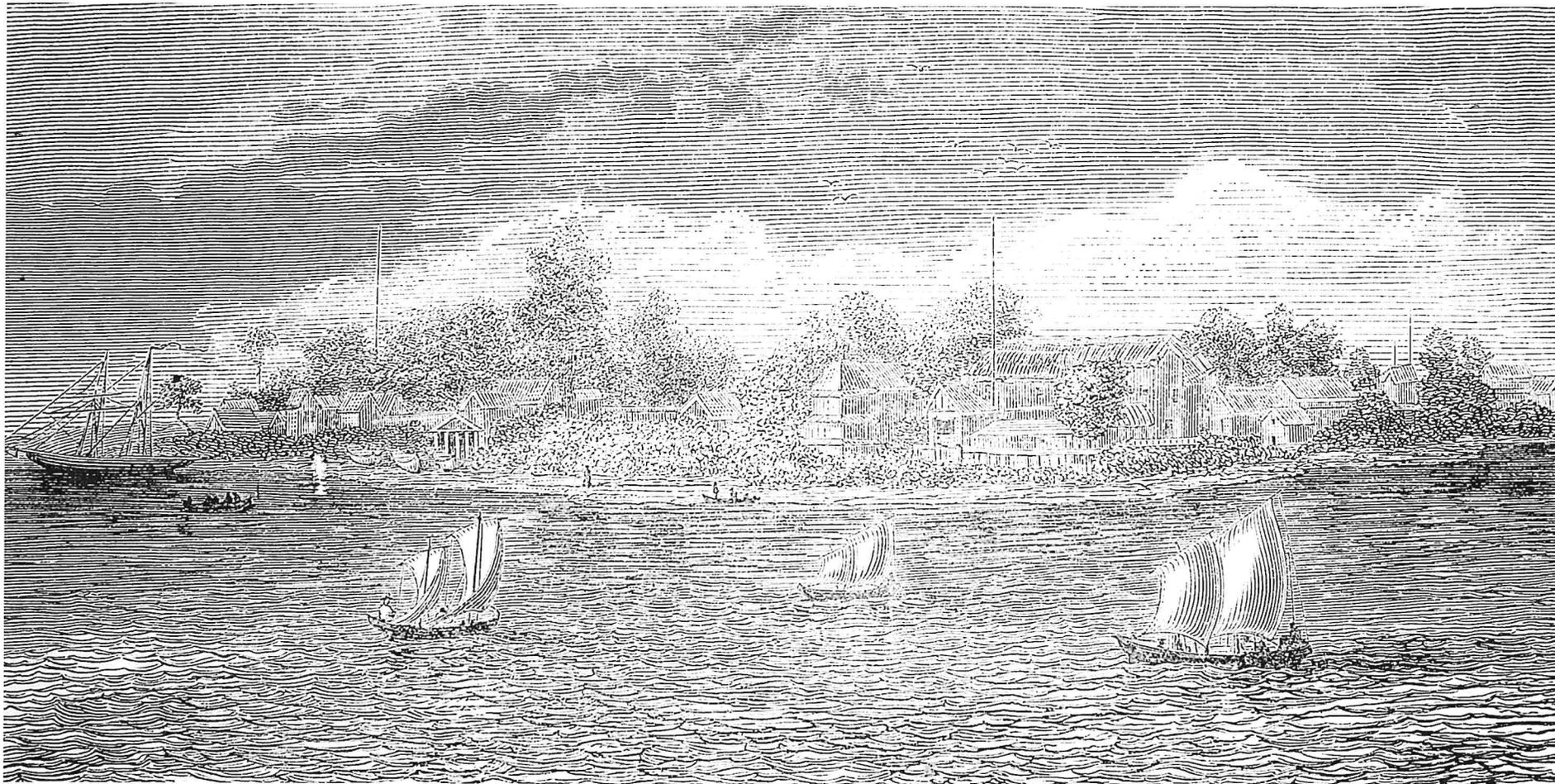
สันดอนปากแม่น้ำ (แม่น้ำเจ้าพระยา - สันันทา ฟาเบร) ถ่ายจากสะพาน *Kusrovia*
- วาดโดย ซาบัตติเยร์ ตามการบอกเล่าของนาย มูโฮต์

Sucrerie de Paklat sur le bras du Ménam qui conduit à Bangkok, Dessin de Trichon d'après M. Mouhot

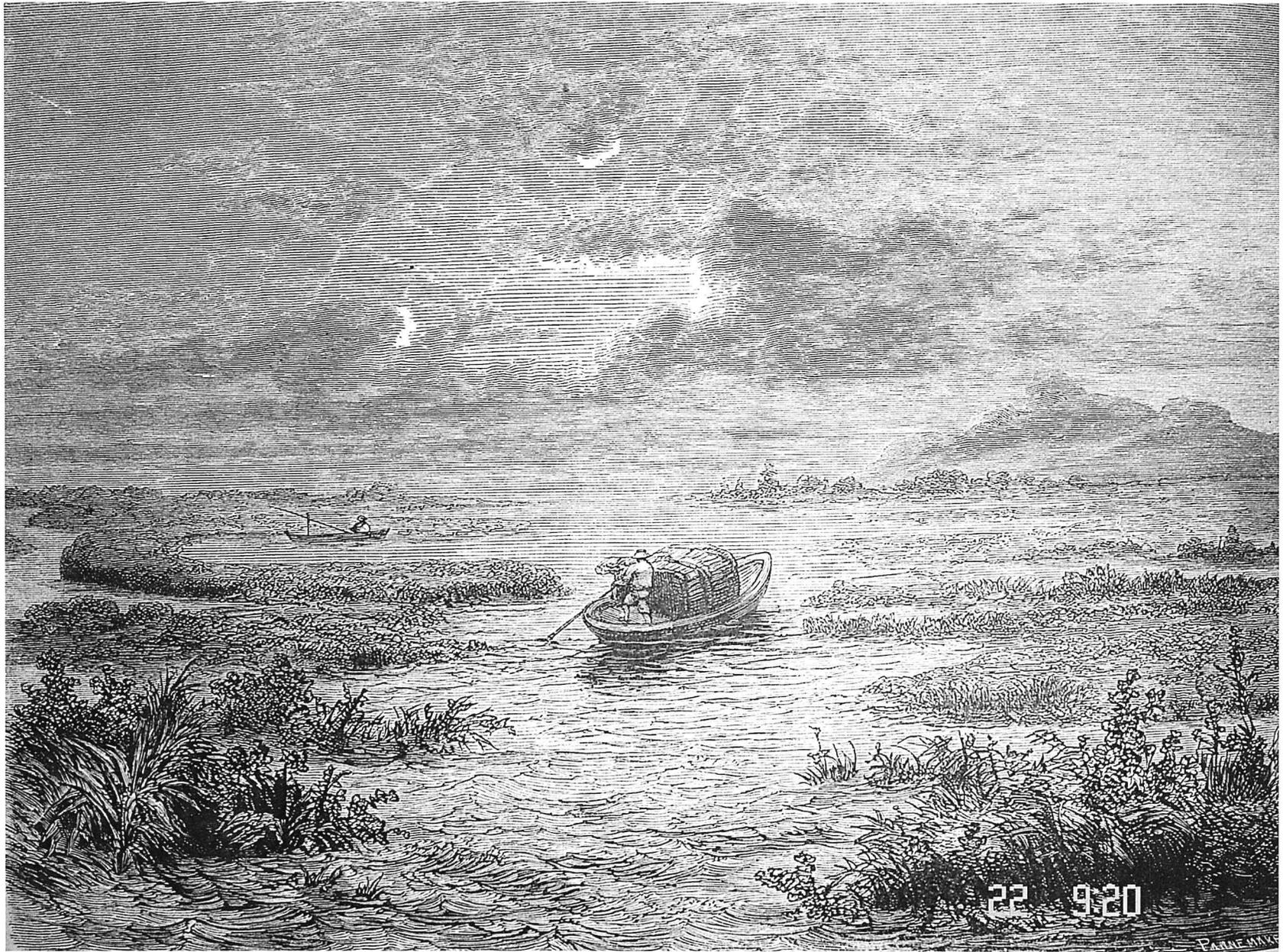
โรงงานน้ำตาลที่ปากลัด บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลสู่มงกอก

- วาดโดย ทริซง ตามการบอกเล่าของนายมูโฮต์

Vue de Paknam. Dessin de Pannemaker d'après M. Mouhot

ภาพเมืองปากน้ำ - วาดโดย ปานเมกเกอร์ ตามการบอกเล่าของนาย มูโฮต์

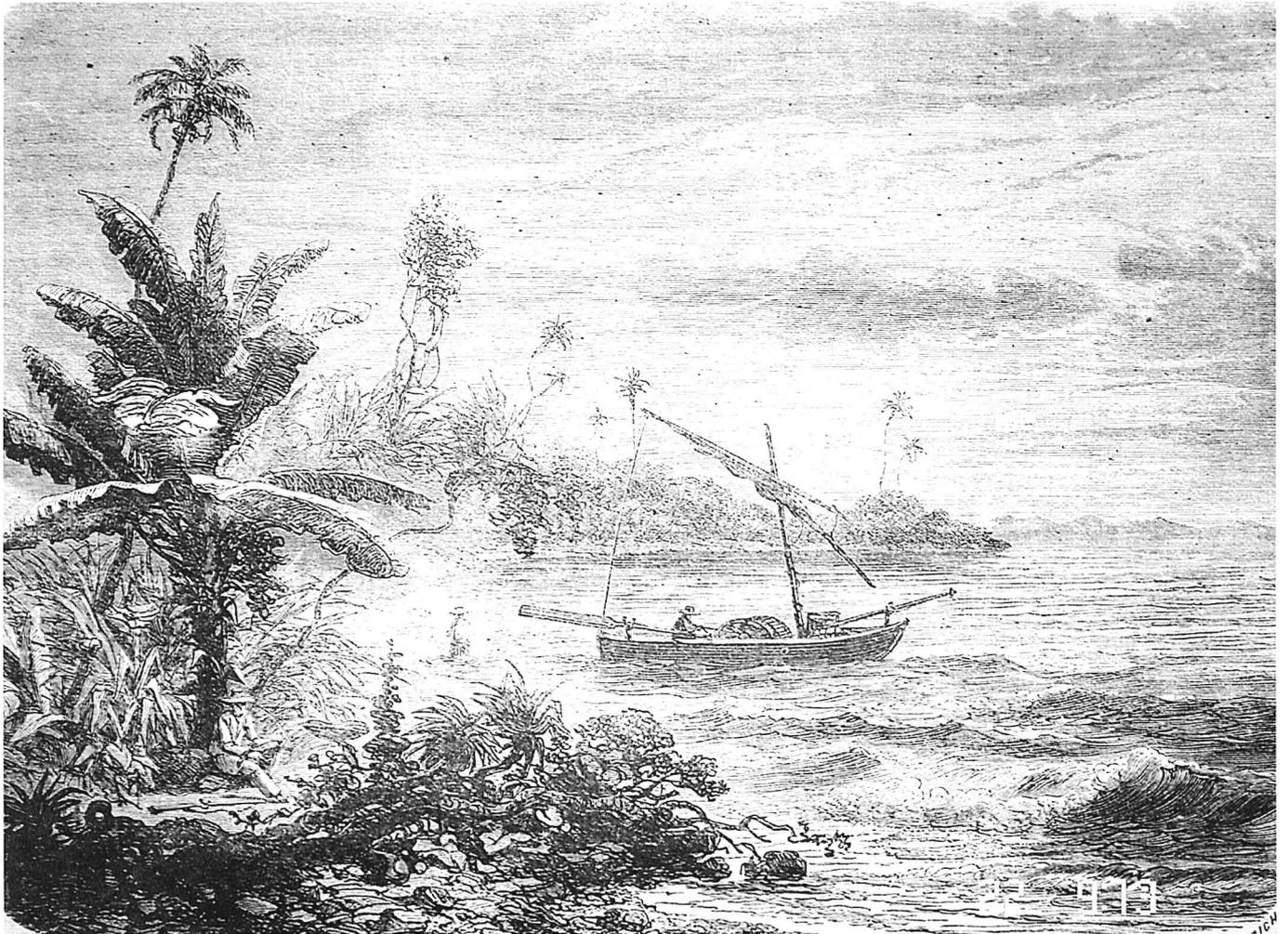

Scène d'inondation dans le delta du Ménam. Dessin de Sabatier d'après M. Mouhot
 ภาพน้ำท่วมที่ล้นดอนแม่น้ำ (เจ้าพระยา) - วาดโดย ซาบัตเยร์ จากการบอกเล่าของนายมูโฮต์

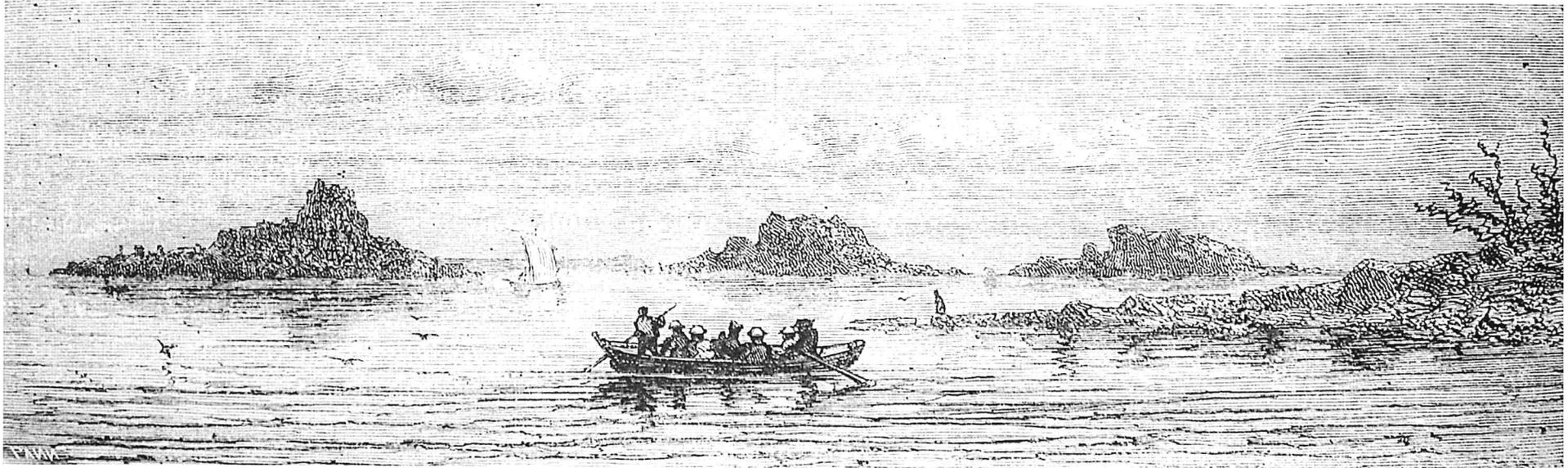
Talapoin dans sa bargue. Dessin de Lara d'après M. Mouhot

พระสงฆ์ในเรือ - วาดโดย ลารา ตามการบอกเล่าของนาย มูโฮต์

M. Mouhot naviguant entre les îles du golfe de Siam. Dessin de Trochon

นาย มูโฮต์ แล่นเรือระหว่างเกาะต่างๆในอ่าวสยาม - วาดโดย ทริซง ตามการบอกเล่าของนายมูโฮต์

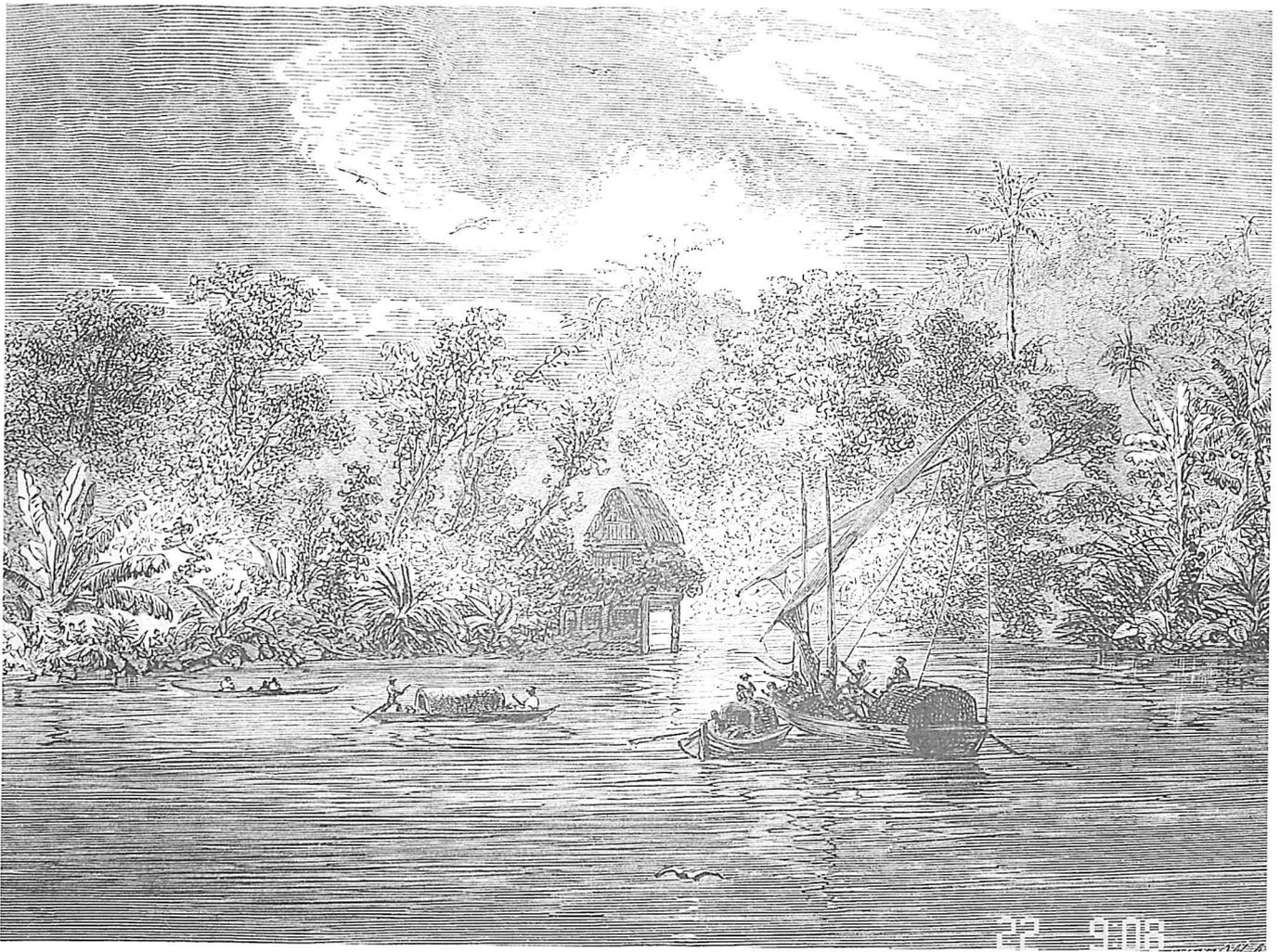
Vue des îles du golfe du cap Liaut. Dessin de Pannemaker d'après M. Mouhot

ภาพเกาะต่างๆ ในอ่าวสยาม มองจากแหลม Liaut (?) - วาดโดย ปานเมกเกอร์ ตามการบอกเล่าของนาย มูโฮต์

Pêcheurs d'holothuries dans le golfe de Siam. Dessin de E. Bocourt d'après M. Mouhot

นักหาปลิงทะเลในอ่าวสยาม - วาดโดย เออ. โบกูร์ต์ ตามการบอกเล่าของนาย มูโฮต์

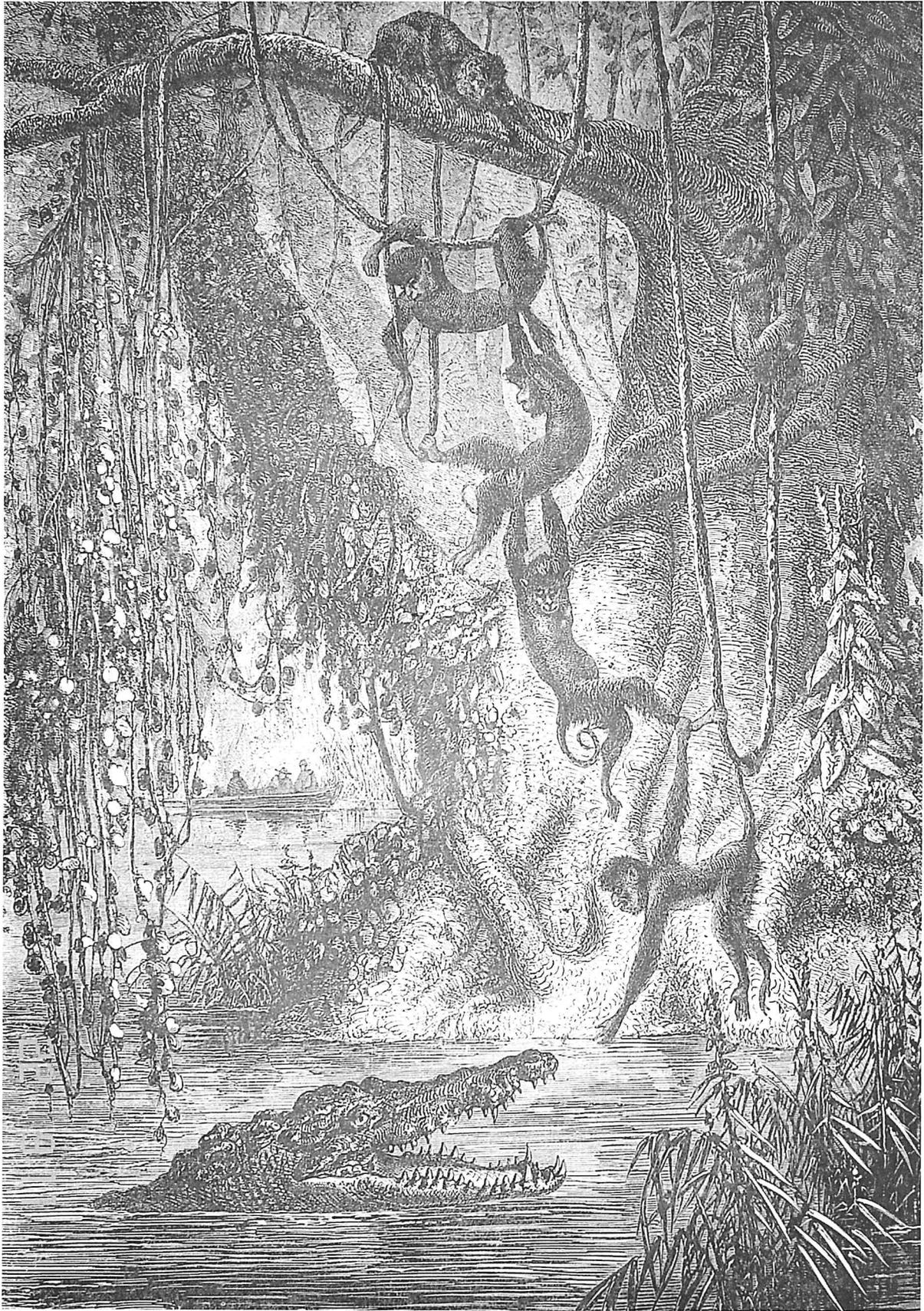
Rives du Ménam. Dessin de Trichon M. d'après M. Mouhot

ริมฝั่งแม่น้ำ (เจ้าพระยา) - วาดโดย ตรีซง แอม. ตามการบอกเล่าของนาย มูโฮต์

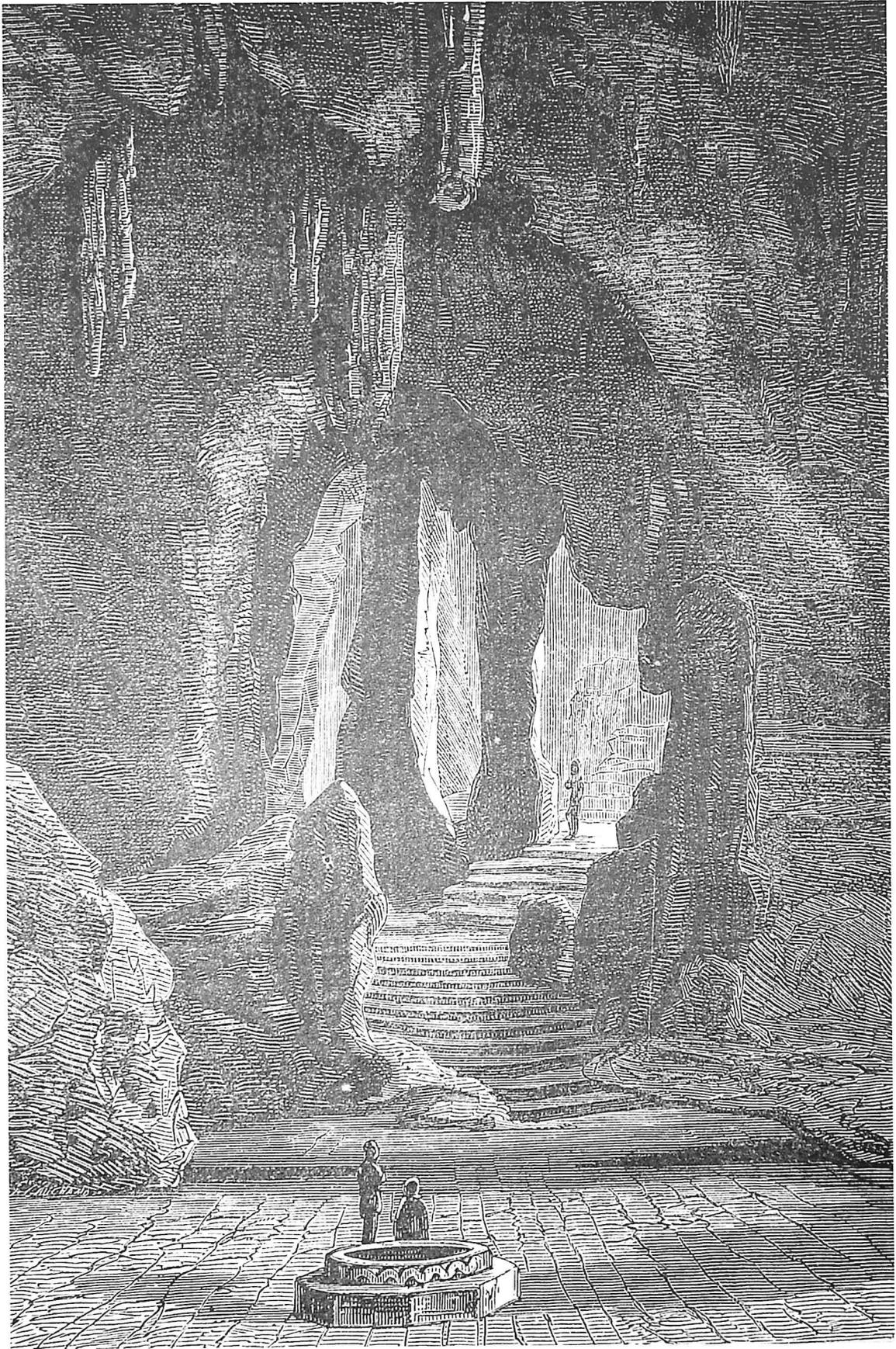
Intérieur du parc aux éléphants d'Ajuthia. Dessin de Janet-Lange et Pannemaker d'après M. Bocourt aîné

ภายในสวนช้างที่อยุธยา - วาดโดย ฉานเตด-ลองฉม์ และ ปานเนกเกอร์ ตามการบอกเล่าของนาย โบกูร์ต์

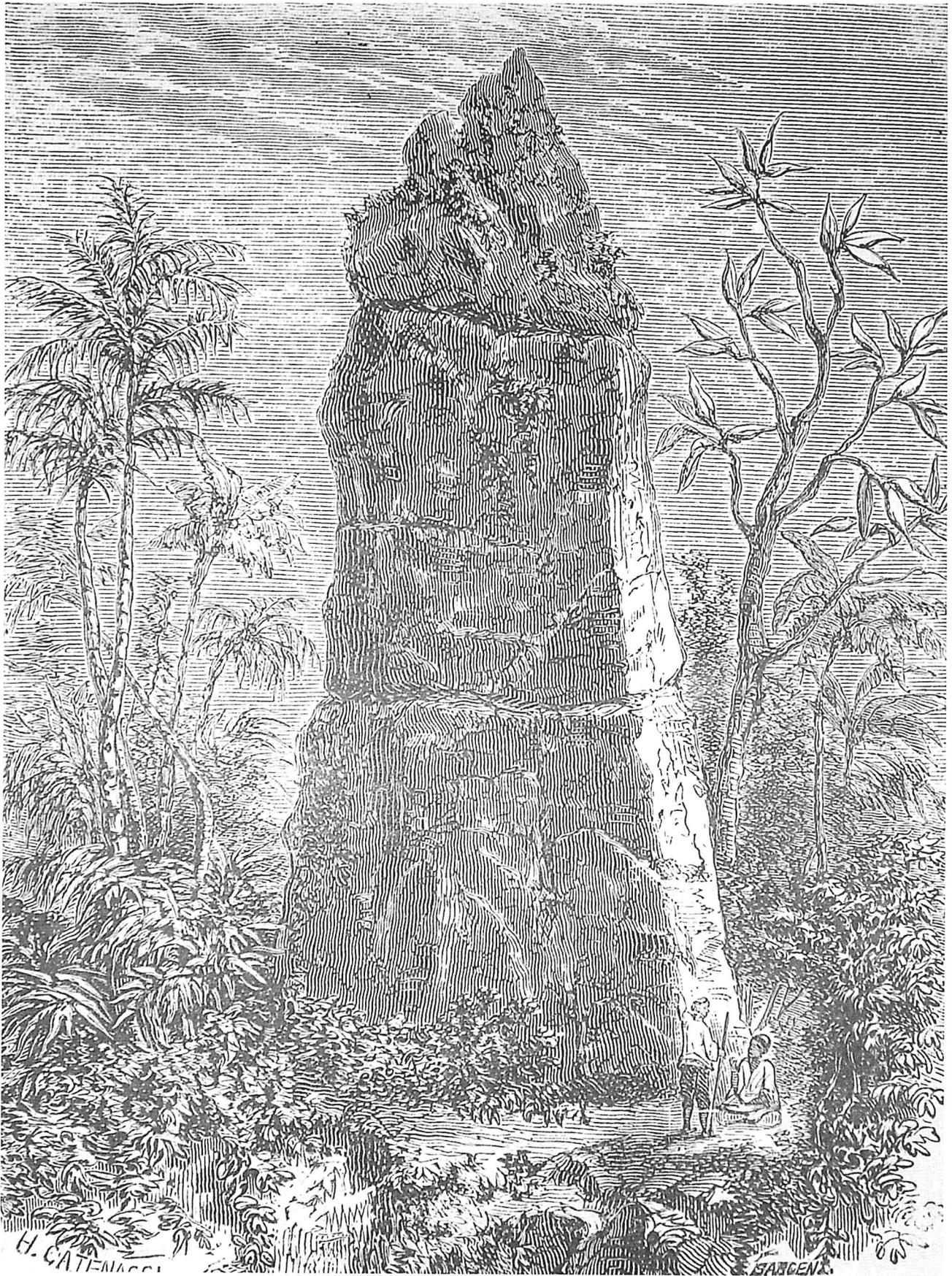
Singes jouant avec un crocodile, dans la rivière de Chantaboun. Dessin de E. Bocourt et Hildibrand d'après M. Mouhot

ลิงกำลังเล่นกับจระเข้ ในแม่น้ำที่จันทบูรณ - วาดโดย เอจ. โบคูร์ต และฮิลด์บริงด์ ตามการบอกเล่าของนายมูโฮต์

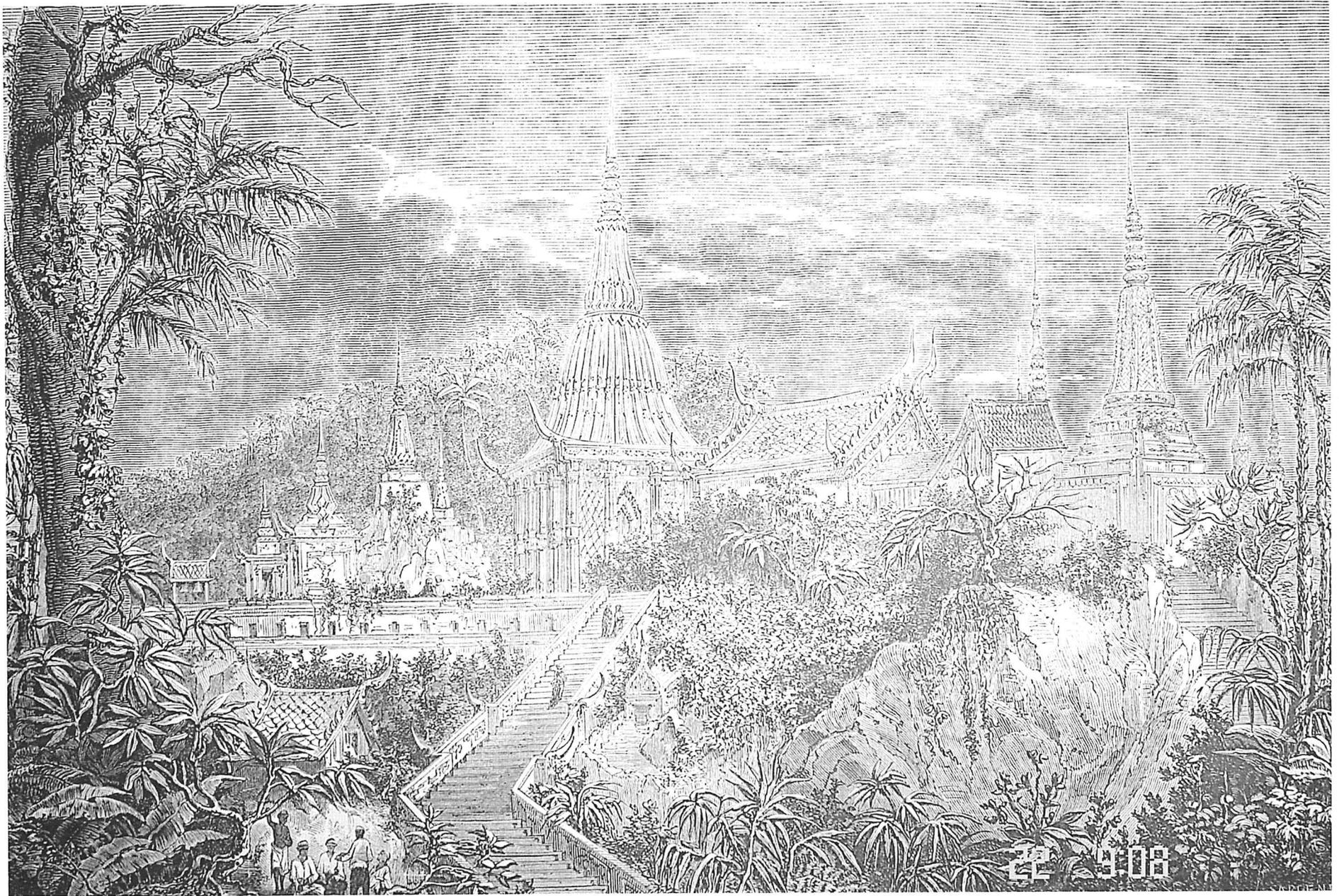
Caverne près de Petchabury. Dessin de E. Bocourt d'après une photographie

ถ้ำใกล้เพชรบุรี - วาดจากภาพถ่าย โดย เออ. โบกูร์ต

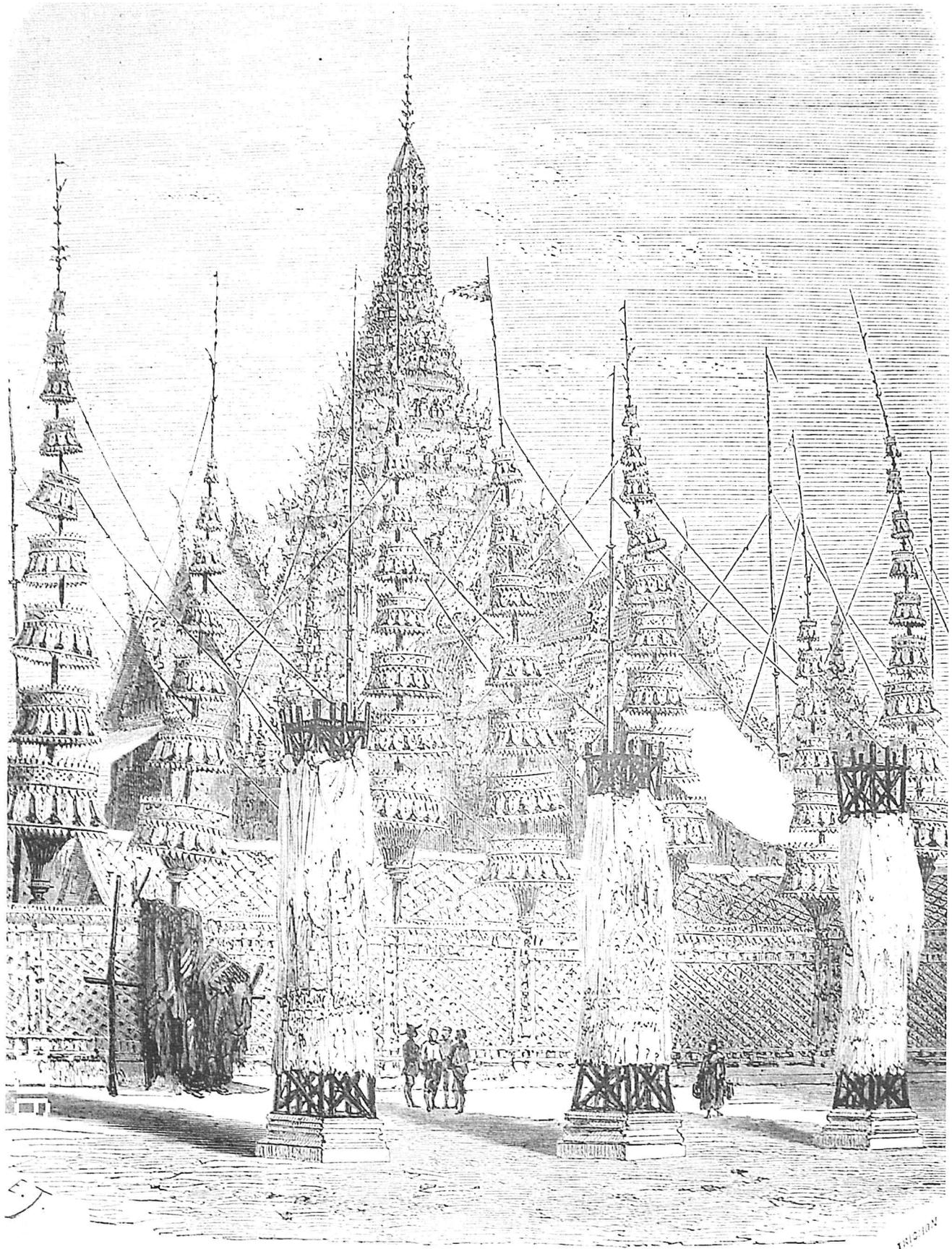
Rocher au mont Prâbat. Dessin de Catenacci d'après M. Mouhot

เขาพระบาท - วัดโดยกาเดอน์คซี ตามการบอกเล่าของนายมูโฮต์

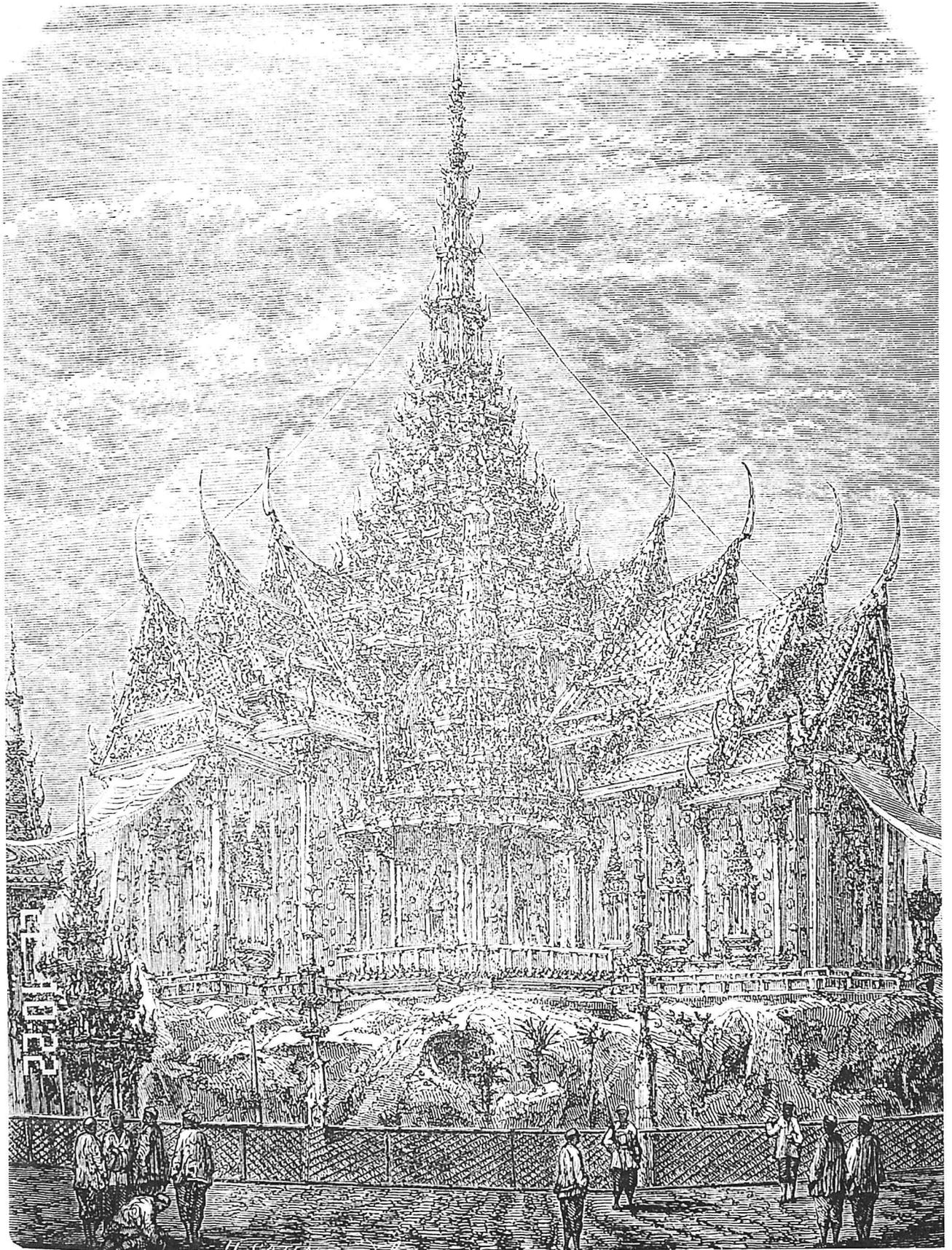
Vue du monastère bouddhiste de Prabât. Dessin de Catenacci et Sargent d'après M. Mouhot

ภาพวัดพุทธที่พระบาท - วัดโดย กาเตอนัจจี และ ซาร์ฌอง ตามการบอกเล่าของนายมูโด้

Catafalque pour les funérailles royales. Dessin de Théron et Trichon d'après une photographie

เมรุสำหรับพระราชพิธีเพลิงศพ - วาดจากภาพถ่ายโดย เตรงงด์ และ ทริซง

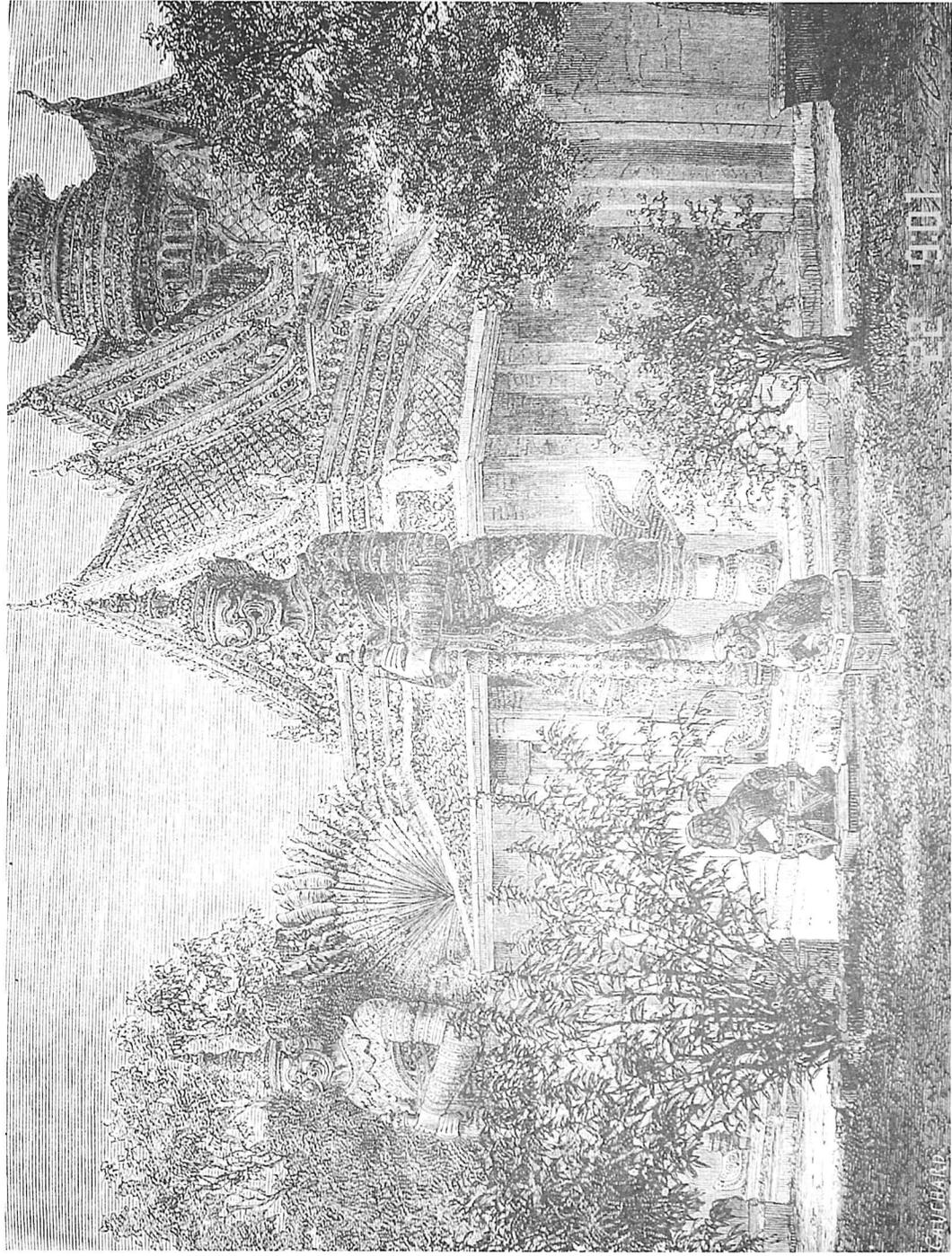
*Construction élevée pour les funérailles de la reine. Dessin de Catenacci d'après une
photographie*

สิ่งก่อสร้างยกระดับสูงเพื่องานพระราชทานเพลิงศพของพระราชินี - วาดจากภาพถ่ายโดย กาเตอนันตซี

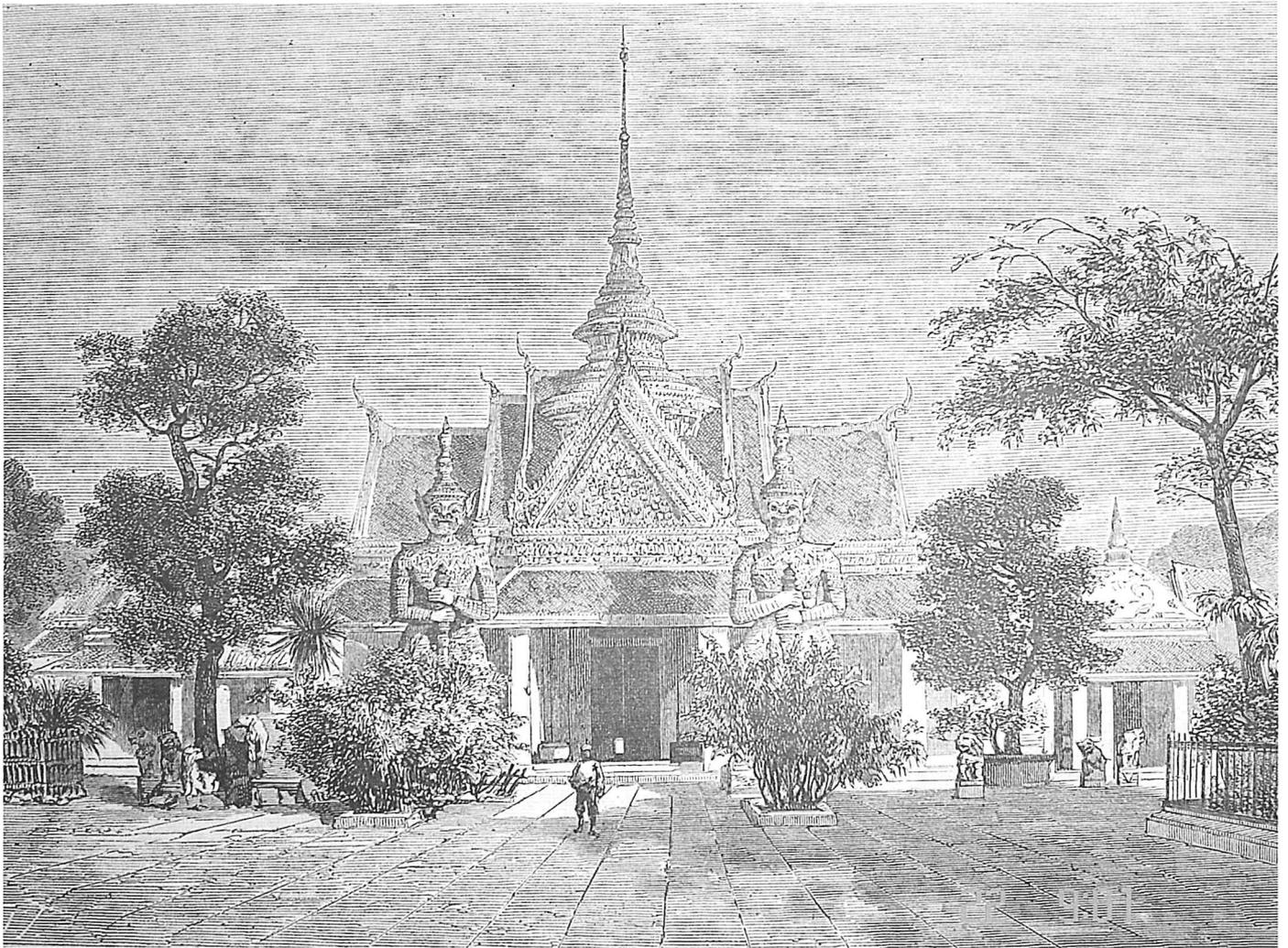
*Jardin du palais : Pavillon contenat les cendres du dernier roi de Siam. — Dessin de H. Catenacci et E. Meunier
d'après l'album de M. Mouhot*

สวนในพระราชวัง อาคารที่ไว้พระอัฐิในพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่สองของสยาม
วาดจากอัลบั้มของนายมูโฮต์ โดย อาช. กาดอนันต์จี และ เออ. เมอญีแยร์

*Les gardiens de la salle d'audience, statue en granit. Dessin de Gauchard et H. Clerget
d'après une photographie.*

ผู้รักษาห้องพระโรง รูปปั้นหินแกรนิต - วาดจากภาพถ่ายโดย โกซาร์ต และ อาช. แครเมท์

Ortail de la salle d'audience au palais royal de Siam. Dessin de Théron d'après une photographie

ประตูห้องพระโรงพระมหาราชวังของสยาม - วาดจากภาพถ่ายโดย เทรองด์

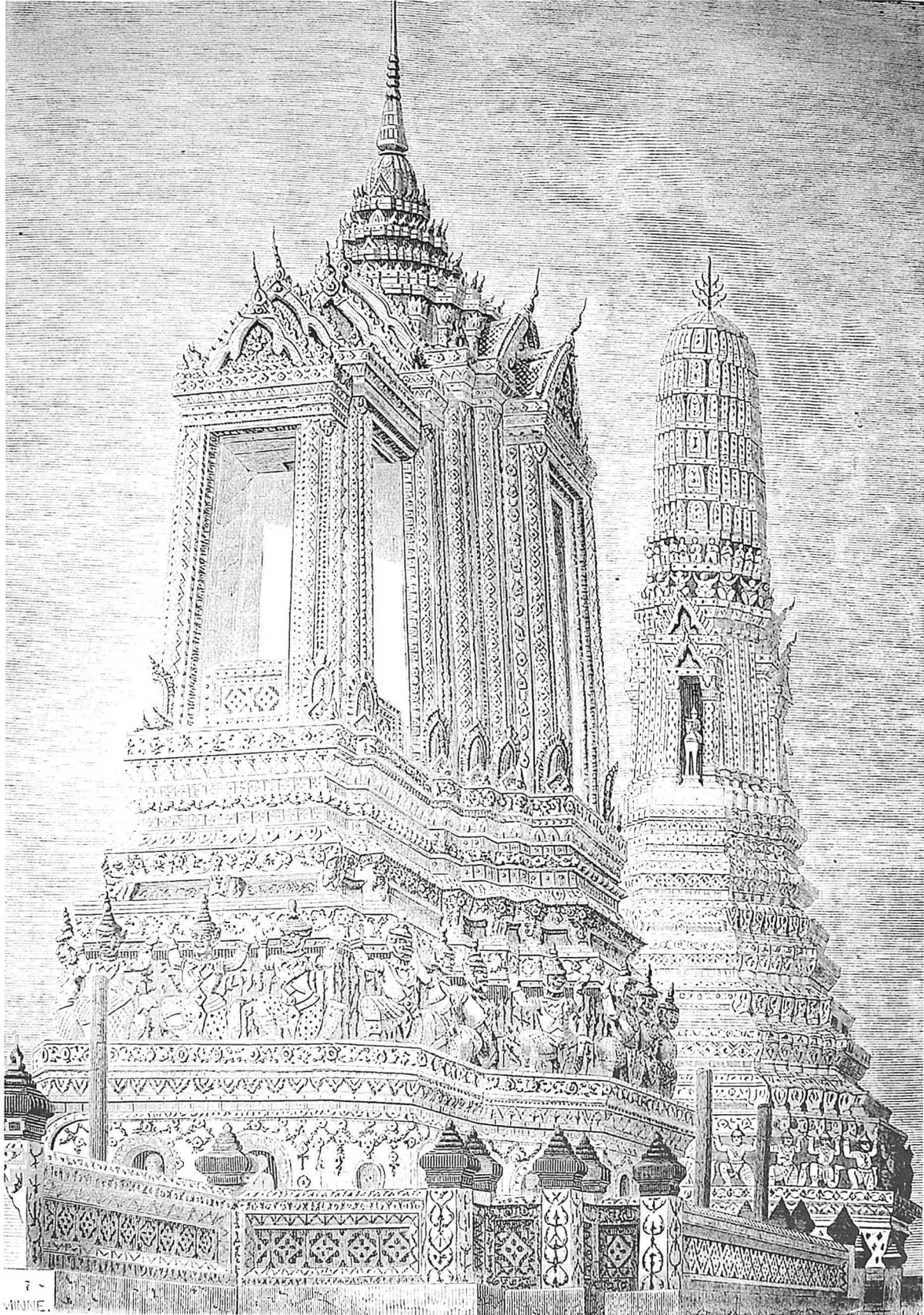

Palais du roi de Siam : Pavillon du plaisir ou des récréations royales. Dessin de E.

Thérond et Eug. Meunier d'après une photographie

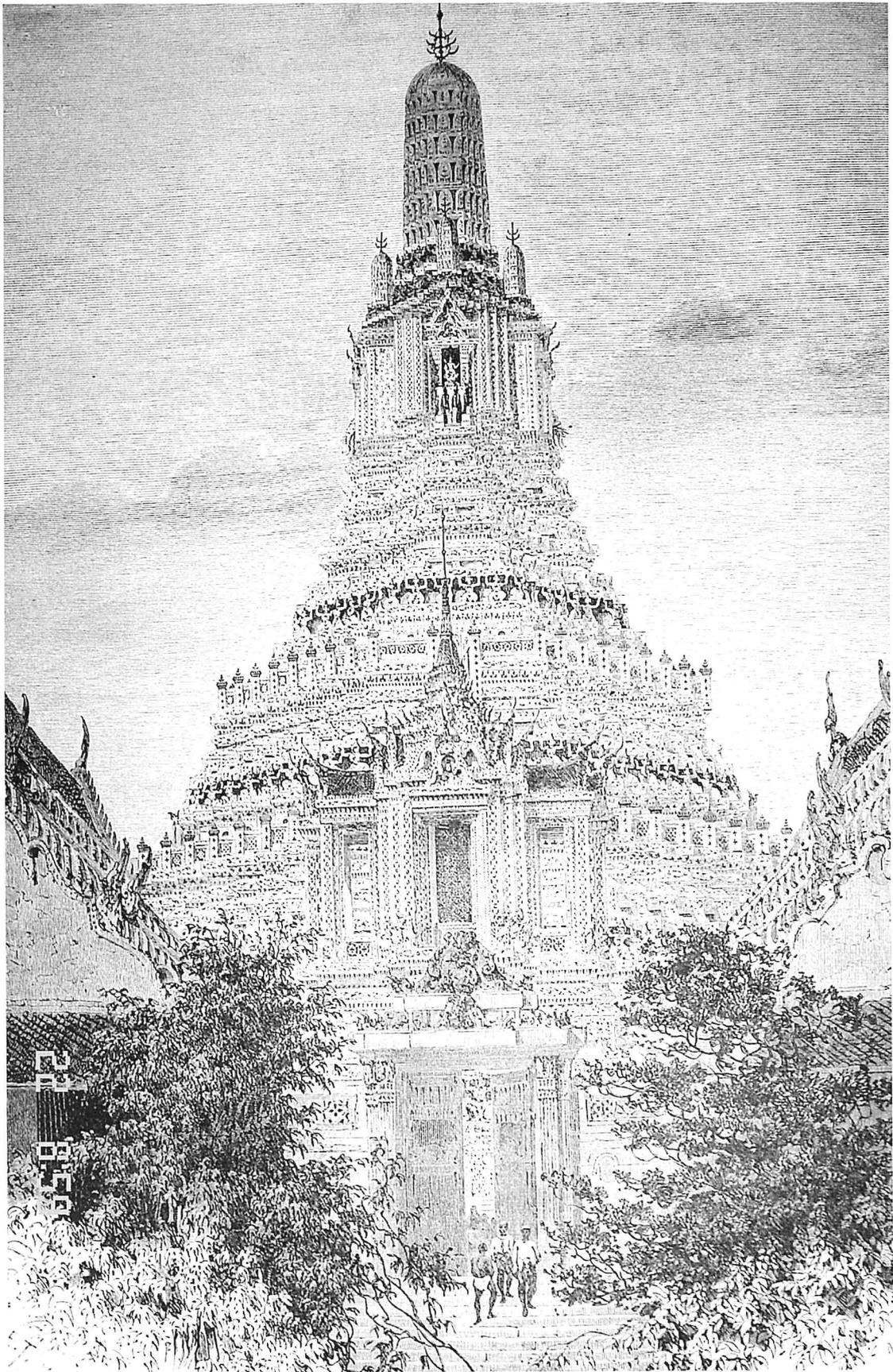
พระราชวังในพระเจ้าแผ่นดินสยาม ตึกสำหรับทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถเป็นการส่วนพระองค์

- วาดจากภาพถ่าย โดย เทรองด์ และ เมอญีเยร์

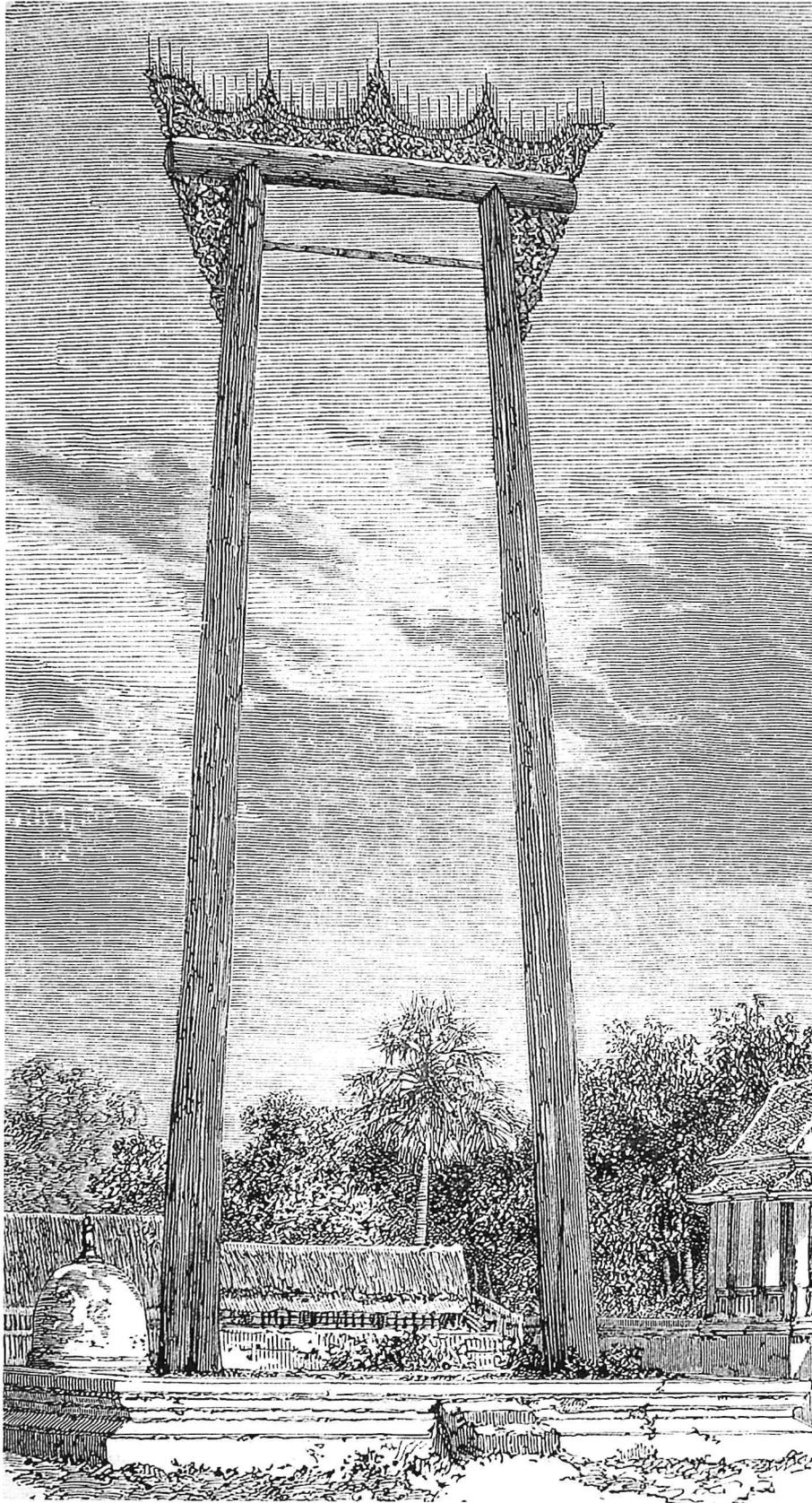
Détails et clocheton de la pagode de Wat-chang. Dessin de MINNE d'après une photographie

รายละเอียดและสิ่งตกแต่งประดับมุมของวัดช้าง - วาดจากภาพถ่ายโดย มินเน่

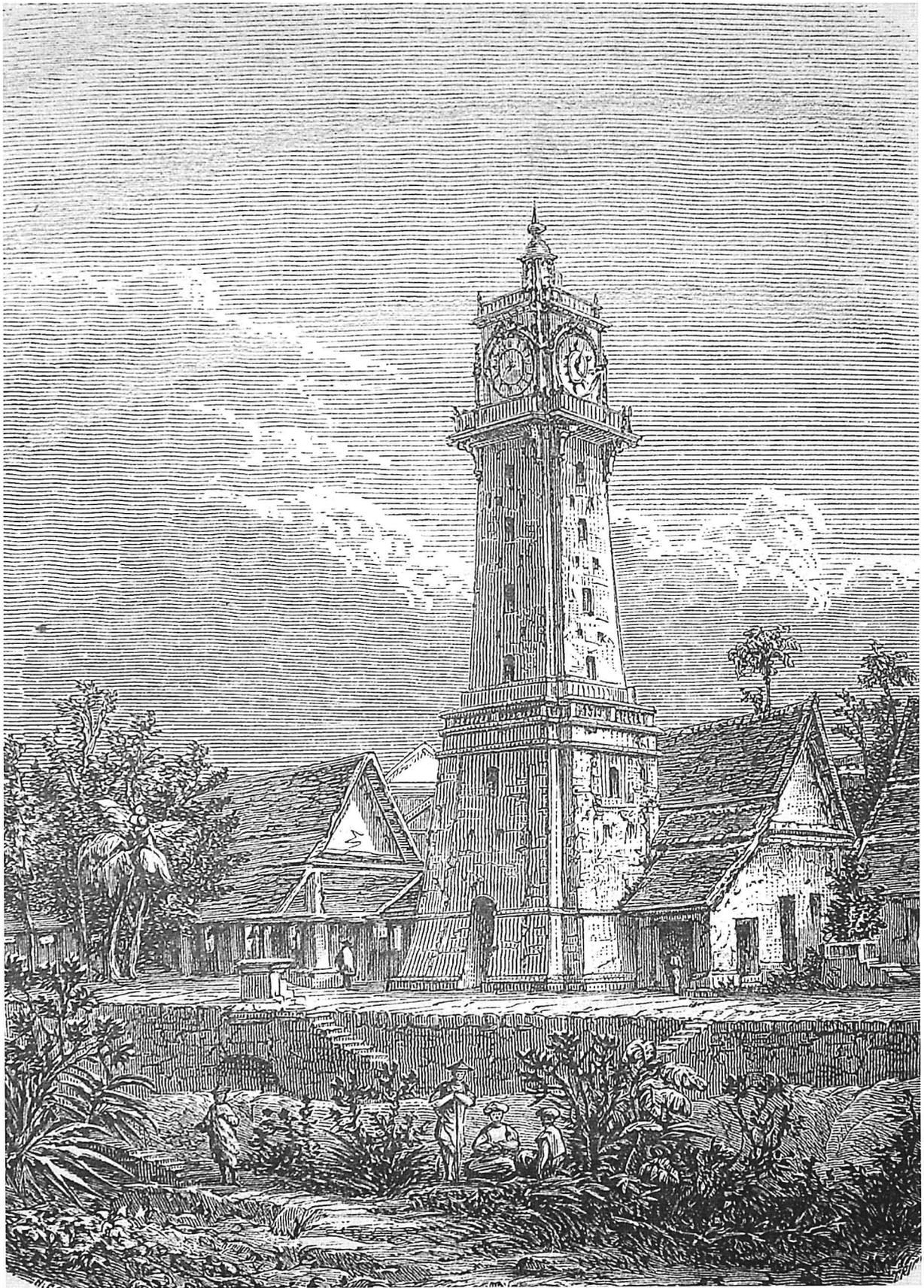
*Portail de la grande pagode de Wat-chan (Wat-chang ?), à Bangkok, Dessin de
MINNE d'après une photographie*

ประตูเจดีย์ใหญ่ วัดจัน (วัดช้าง?) ที่บางกอก - วาดจากภาพถ่ายโดย มินเน่

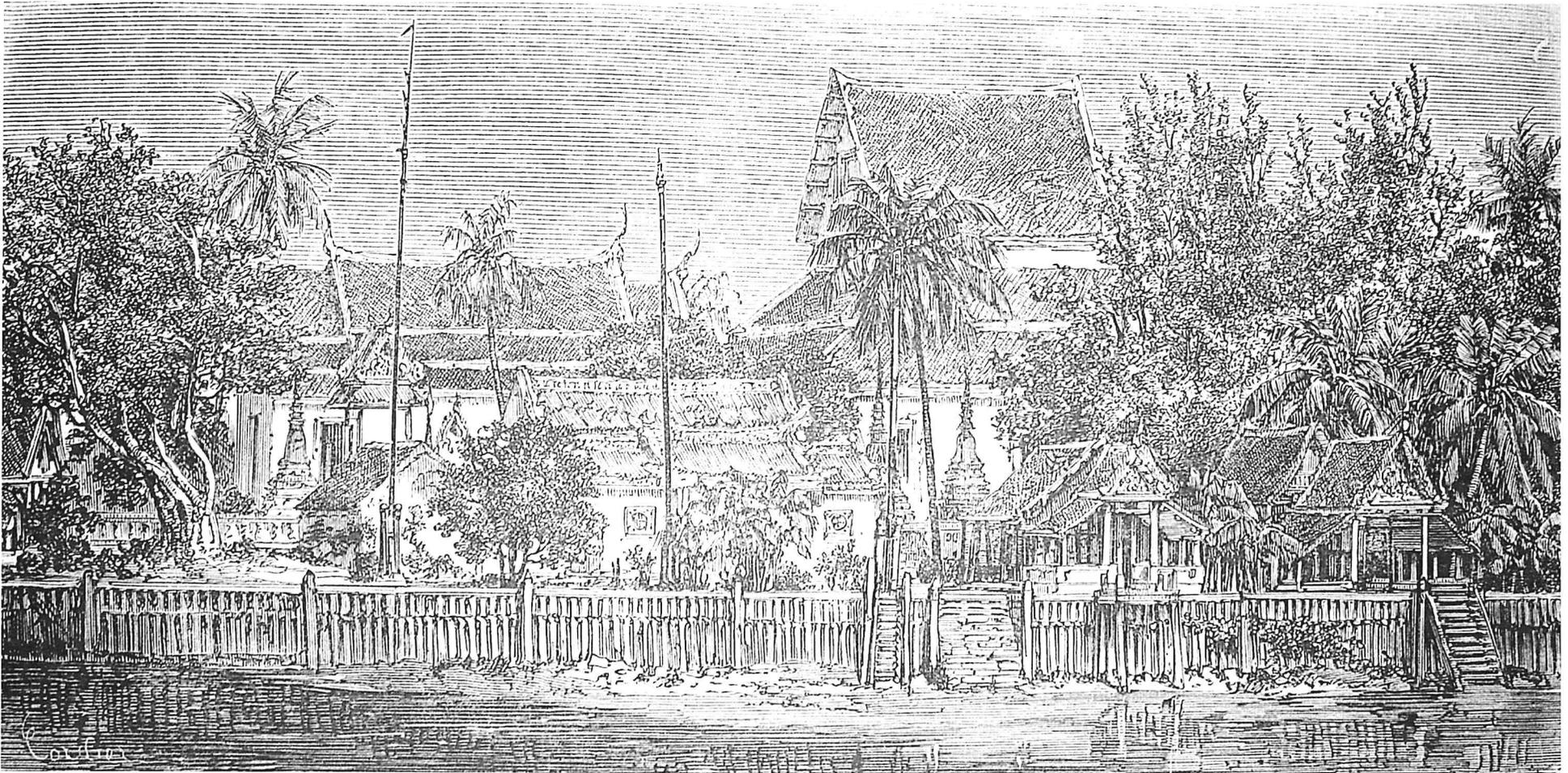
*Monument reeigieux des Chinois de Bangkok, Dessin de Thérond d'après une
photographie*

ศาสนสถานของคนจีนที่บางกอก - วาดจากภาพถ่ายโดย เตรงงด์

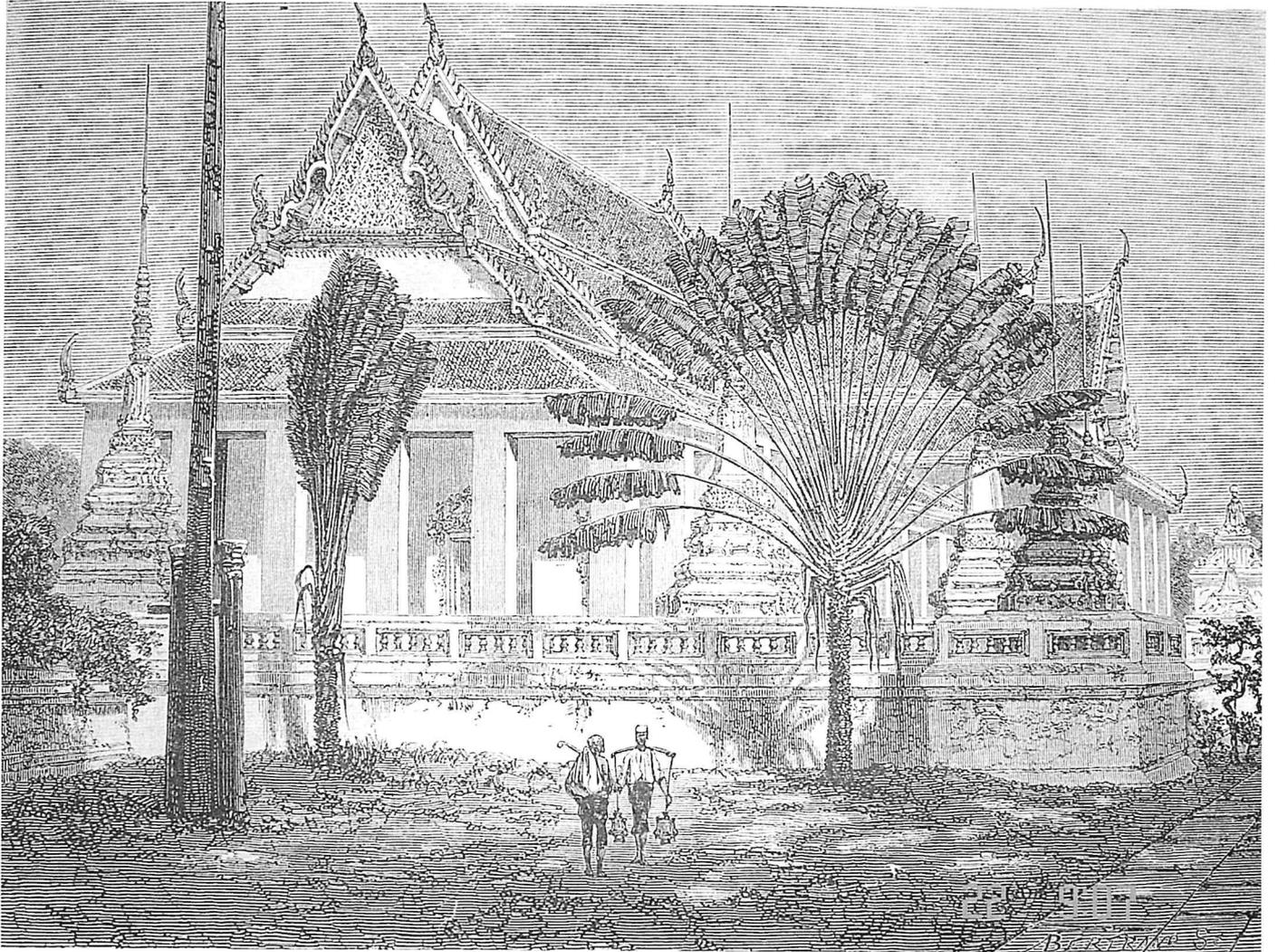
Tour de l'horloge, à Bangkok. Dessin de Catenacci et Thérond d'après une photographie

หอนาฬิกา ที่บางกอก - วาดจากภาพถ่ายโดย กาเตอนันดซีและเตรองด์

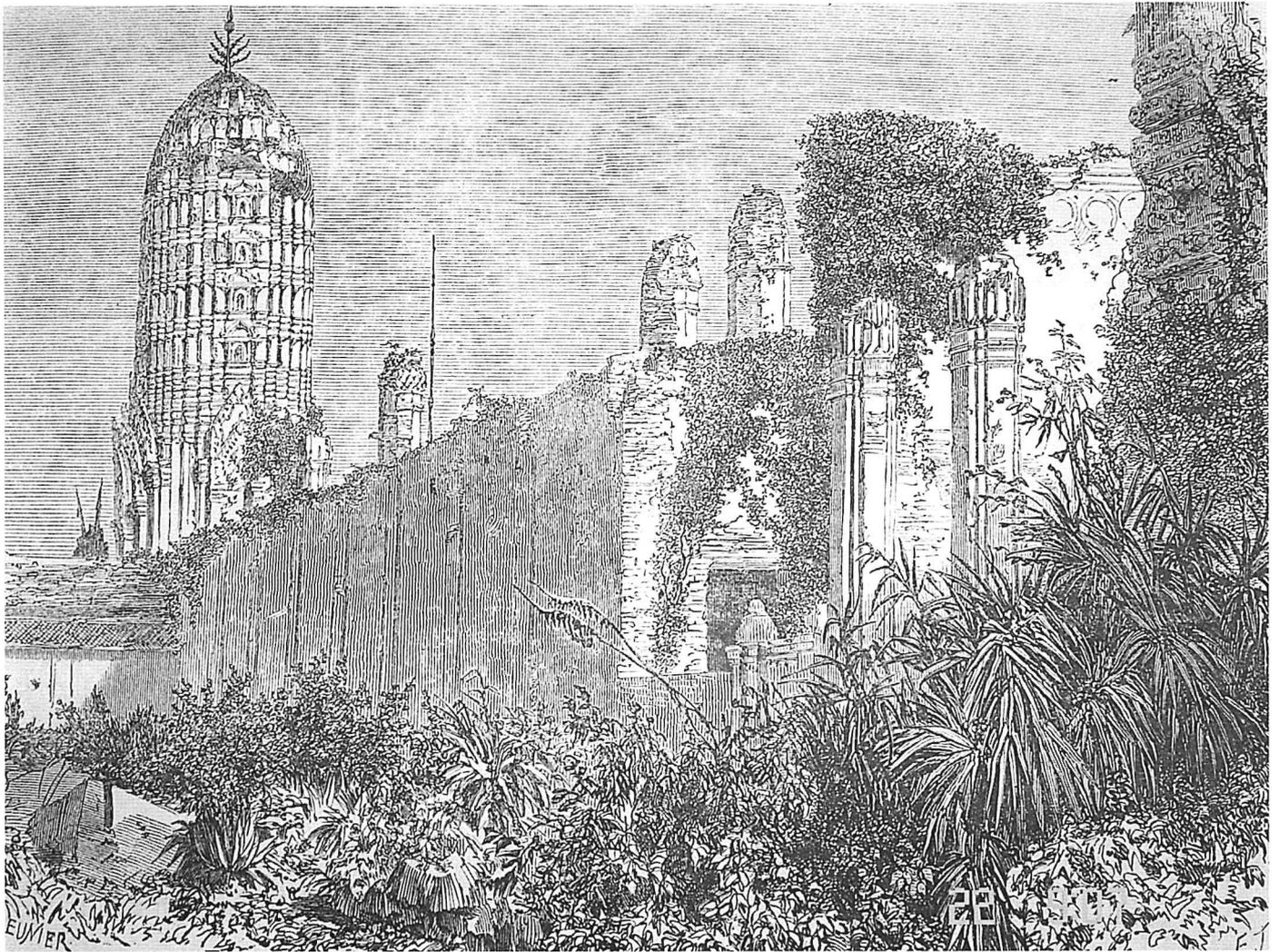
Débarcadère d'une pagode moderne d'Ajuthia. Dessin de Cordier d'après une photographie

ท่าเรือของวัดสมัยใหม่ ที่อยุธยา - วาดจากภาพถ่ายโดย กอร์ดิเยร์

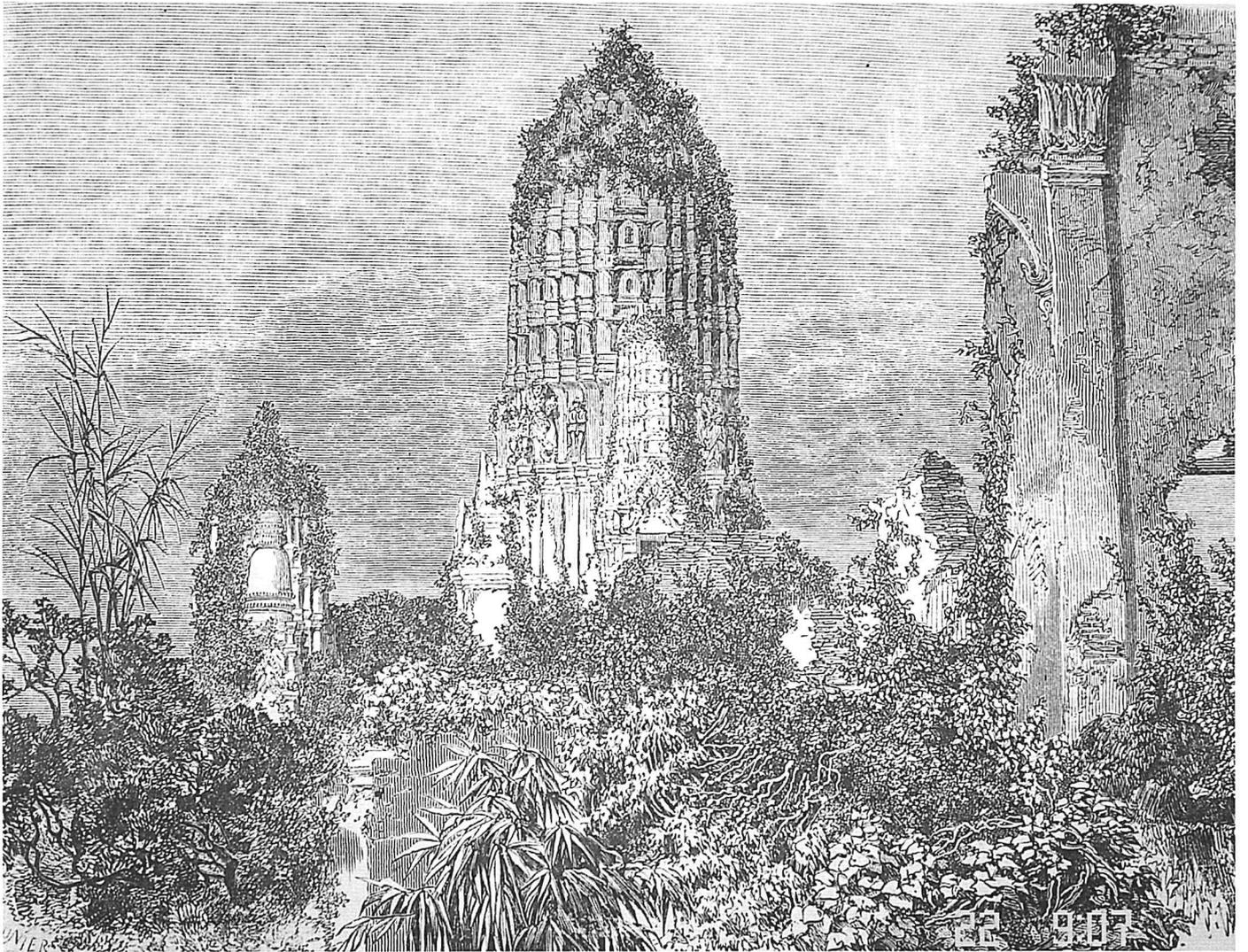
Pagode moderne, à Ajuthia. Dessin de Bertrand d'après une photographie

วัดสมัยใหม่ ที่อยุธยา วาดจากภาพถ่ายโดย แบลร์ทรองด์

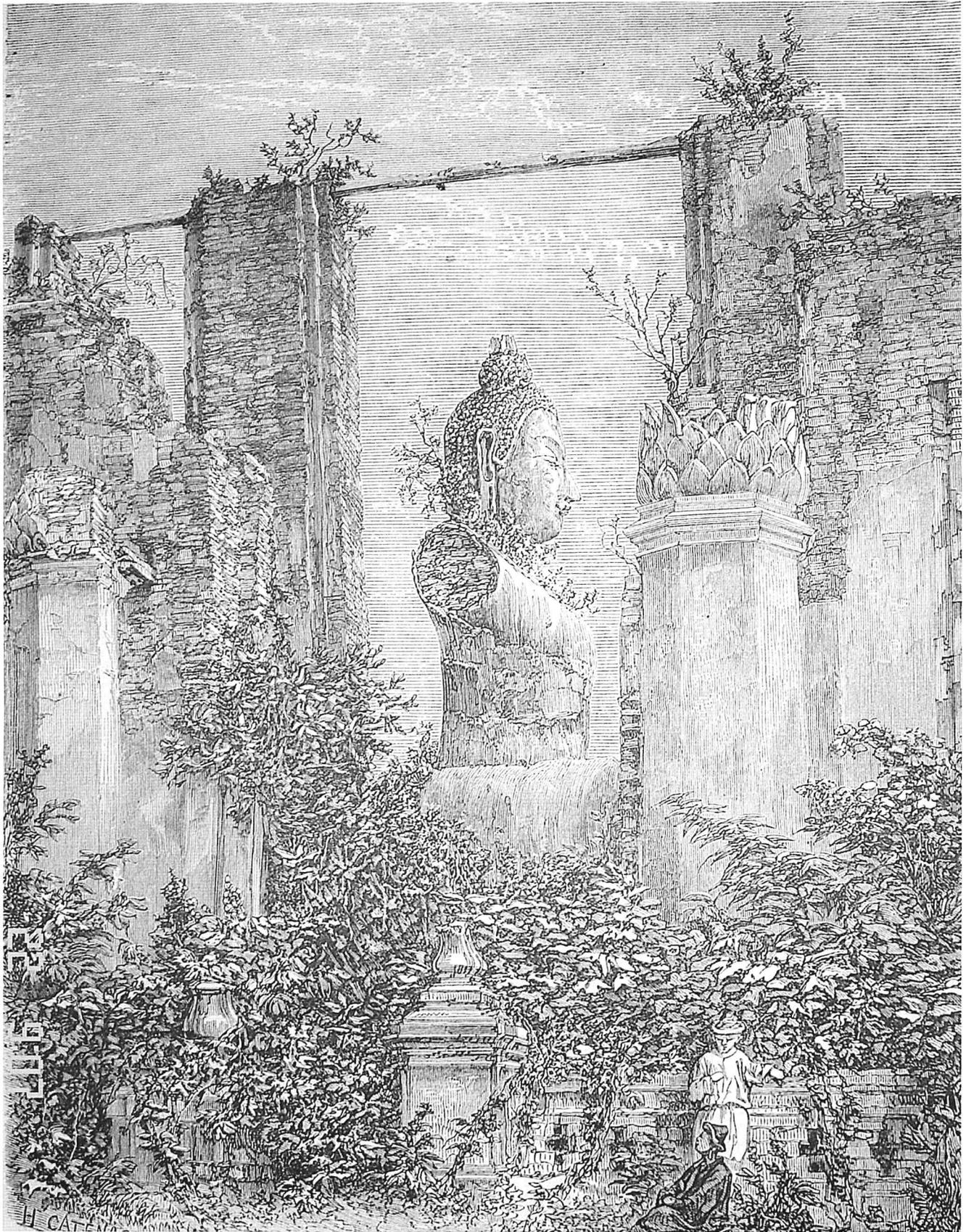
Ruines à Ajuthia. Dessin de E. Meunier et E. Théron d'après une photographie

ซากโบราณสถานที่ยุธยา วาดจากภาพถ่ายโดย เออ. เมอนิเยร์ และ เออ. เทรองด์

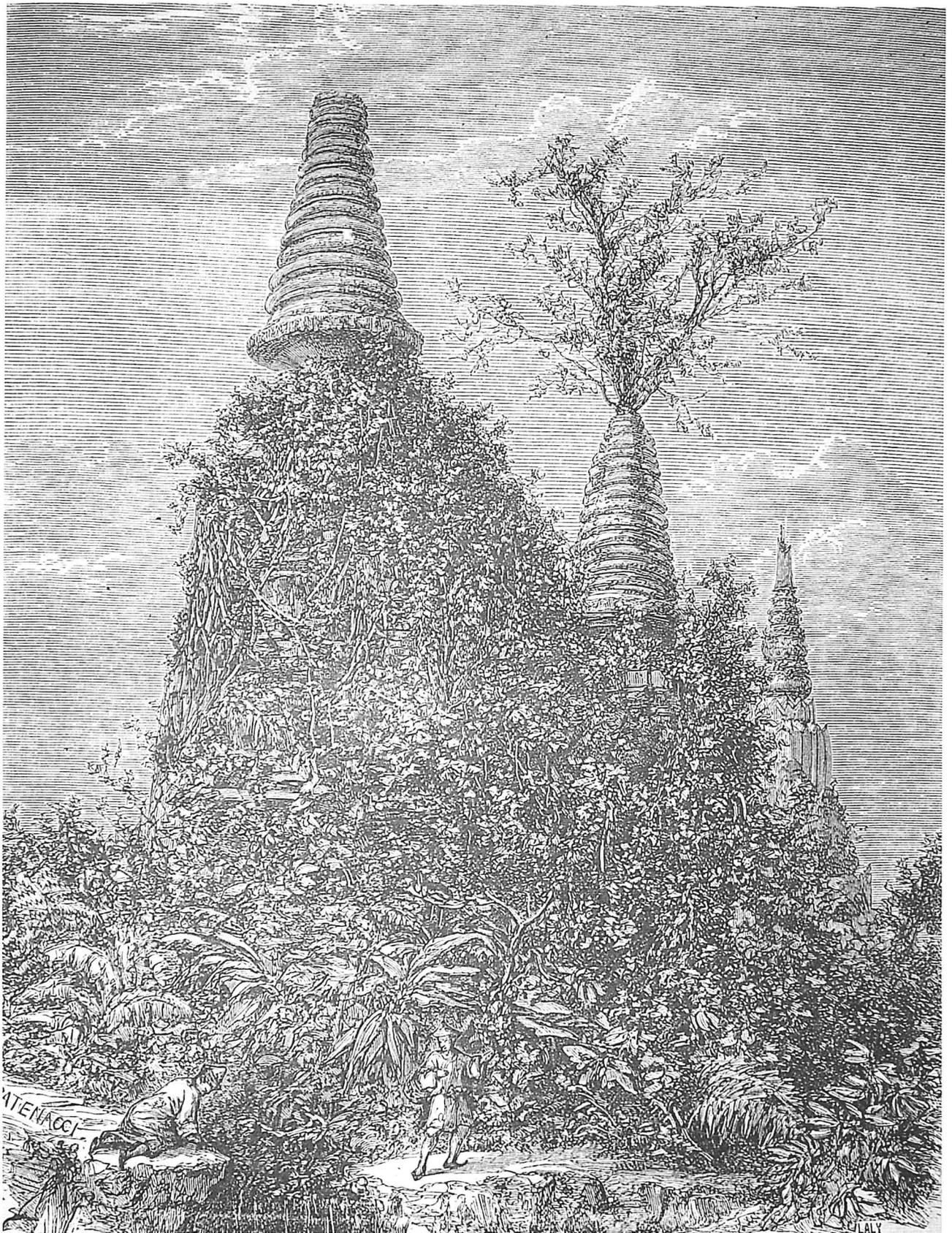
Ruines à Ajuthia. Dessin de E. Meunier et E. Théron d'après une photographie

ซากโบราณสถานที่ยุธยา วาดจากภาพถ่ายโดย เอ. เมอนิเยร์ และ เอ. เตรองด์

Ruines du temple et d'une statue de Bouddha, à Ajuthia. Dessin de H. Catenacci et Laly d'après une photographie

ซากวัดและพระพุทธรูป ที่อยุธยา วาดจากภาพถ่ายโดย อาช. กาเตอน์คซีและลาลี่

Pyramides ruinées d'Ajuthia. Dessin de H. Catenacci et Laly d'après une photographie

ซากปิรามิดที่อยุธยา วาดจากภาพถ่ายโดย ฮาช. กาดอนันต์ซี และ ลาลี่

H. CATENACCI. del.

S. S.

J.C.

S. S.

J.C.

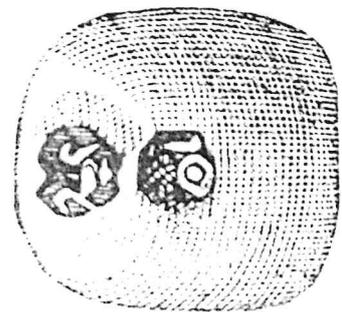
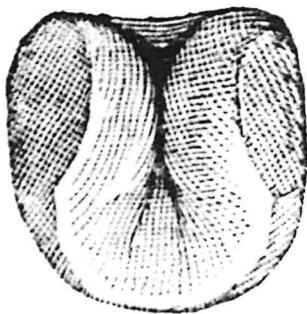
S. S.

Reliques en argile mêlée de cendres royales et trouvées au mont Prabat. Dessin de H. Catenacci d'après M. Mouhot

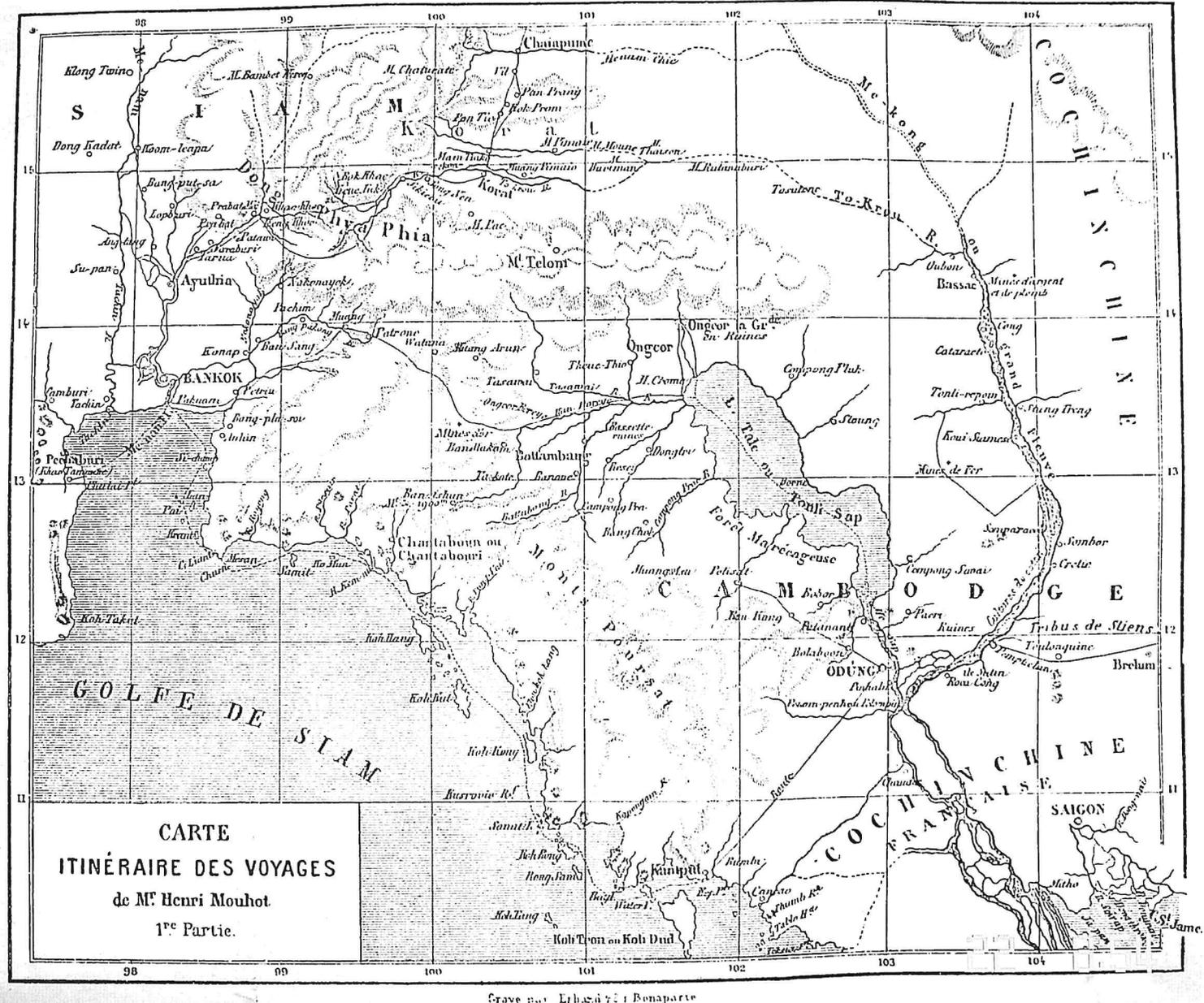
พระดินผสมจีเ้าจากงานพระราชทานเพลิงศพและพบที่เขापระบาท วาดโดย อาช. กาเดอนัคซี จากการบอกเล่าของนายมูโอดี

Monnaies nouvelles de Siam. Dessin non signé
เงินแบบใหม่ของสยาม ไม่ปรากฏชื่อผู้วาด

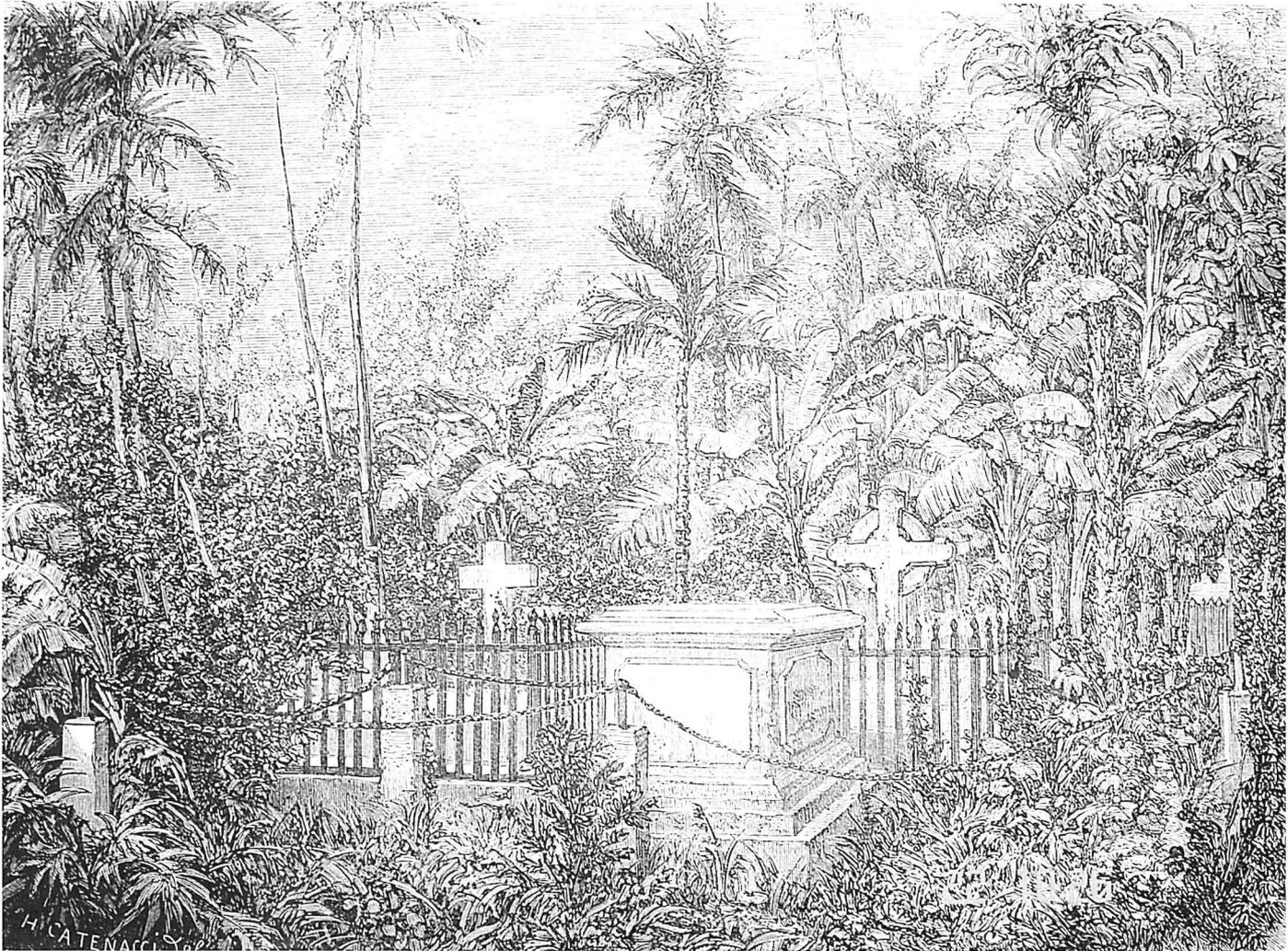
Naines ou lingots servant de monnaies. Dessin non signé
ก้อนโลหะที่ใช้เป็นเงิน ไม่ปรากฏชื่อผู้วาด

Grave par E. Hazard et Bonaparte

Carte itinéraire des voyages de M. Henri Mouhot.

แผนที่เส้นการเดินทางของนายองรี มูโอด

Cimetière protestant, à Bangkok, Dessin de Catenacci et Lafy d'après une photographie
สุสานโปรเตสแตนต์ ที่บางกอก วาดจากภาพถ่ายโดย กาเตอนัคซีและลาฟี

ISBN : 974-9766-07-5

Author / Edition : Sunanta FABRE

Title : Le Siam du Roi Mongkut selon les Dessinateurs Français au XIXe siècle

*Avec le soutien du Ministère des Affaires Etrangères, Services culturels de
l'Ambassade de France à Bangkok, 2006*

ISBN : 974-9766-07-5

300.-